

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning

Nu ska vi läsa!

En studie om hur 13 lärare praktiserar metoder och använder resurser vid
läsundervisningen

Anders Hallström & Roya Tamaddon

LAU350
Handledare: Mats d Hermansson
Rapportnummer: HT06-1190-19
Examinator: Kenneth Helgesson

Abstract

Arbetets titel:	Läsinläring - En studie om hur lärare praktiserar metoder och använder resurser vid läsundervisning
Arbetets art:	Examensarbete inom lärarutbildningen, Göteborg (10p)
Sidantal:	41
Författare:	Anders Hallström och Roya Tamaddon
Handledare:	Mats d Hermansson
Tidpunkt:	Höstterminen 2006
Nyckelord:	Läsförståelse, läsförmåga, läsinläring, lässvårigheter, läsmetoder,

---

Som lärarstudenter vid Göteborgs universitet har vi, Anders Hallström och Roya Tamaddon, utvecklat ett ökat intresse för elevers läsförståelse. Anders har läst historia och engelska för grundskolans senare åldrar. Roya har läst Barn och ungas uppväxtvillkor, Människa, natur och samhälle samt matematik och svenska för grundskolans tidigare år. Vi har valt ämnet eftersom det är oerhört viktigt för skolans elever att lära sig att läsa och att utveckla sin läsförståelse. Elever som har bristande läsförståelse löper en stor risk att få problem under hela sin utbildning i flera av skolans ämnen. Dessa elevers möjligheter minskar kraftigt även i dagens samhälle. Vår undersökning behandlar faktorer kring elevers läsförståelse och läsinlärningsprocess samt svårigheter och problem kring denna process. Syftet med vår undersökning har varit att få ett lärarperspektiv på hur man som lärare upptäcker och hjälper elever som har problem med sin läsförståelse. Undersökningen har även som syfte att försöka se vilka metoder och hjälpmedel verksamma lärare använder i skolorna för att utveckla elevernas läsförmåga.

Vi har använt oss av en kvalitativ undersökning i form av en enkätundersökning som har delats ut till fyra skolor i Västra Götaland. De 13 lärare som deltog i undersökningen är verksamma i årskurs 1-6. Samtidigt har vi införskaffat användbar litteratur och forskning för att få en tydligare bild om läsinläring.

Genom att lärarna varierar sin läsundervisning och arbetar utifrån olika metoder ökar möjligheten att de flesta elever lär läsa. Det ligger i skolans skyldighet och ansvar att erbjuda elever i behov av särskilt stöd de resurser som krävs för att underlätta elevernas läsinläring. Undersökningen belyser vikten av kompetent personal, som är lyhörd och uppmärksam för att så tidigt som möjligt hjälpa elever i behov av extra stöd eller hjälp. Samtidigt framhävs vikten av ett aktivt samarbete mellan skola, elev och föräldrar för att tillsammans underlätta elevens läsprocess.

Innehåll

1 Inledning	s. 6
1.1 Bakgrund	s. 7
1.2 Syfte och frågeställningar	s. 7
2 Metod och material	s. 8
2.1 Källor och litteratur	s. 8
2.2 Enkät	s. 8-9
2.3 Etik	s. 9
2.4 Avgränsningar	s. 9
2.5 Reabilitet, validitet och generaliserbarhet	s. 9
3 Teoretisk inramning	s. 10
3.1 Historiskt perspektiv	s. 10-11
3.2 Läroplan och styrdokument	s. 12-14
4 Läsinlärning	s. 14
4.1 Läsutvecklingens olika nivåer	s. 14
4.1.1 Förberedande stadiet - “The Emergent Stage”	s. 15
4.1.2 Nybörjarstadiet - “The Early Stage”	s. 15
4.1.3 Fortsättningsstadiet - “The Fluent Stage”	s. 15
4.2 Språkmedvetenhet	s. 15
4.2.1 Fonologisk medvetenhet	s. 16
4.2.2 Morfologisk medvetenhet	s. 16
4.2.3 Semantisk medvetenhet	s. 16
4.2.4 Syntaktisk medvetenhet	s. 16
4.2.4 Pragmatisk förmåga	s. 17
4.3 Utvecklingsdimensioner av elevers läsförmåga	s. 17
4.3.1 Ordavkodning	s. 17-18
4.3.2 Flyt i läsningen	s. 18-19
4.3.3 Läsförståelse	s. 19
4.3.4 Läsinträsse	s. 19-20
4.4 Orsaker till problem vid läsinlärning	s. 20
4.4.1 Dyslexi	s. 20-21
4.4.2 Koncentrationssvårigheter	s. 21-22
4.4.3 Dålig undervisning	s. 22
4.4.4 Andra skäl till läsförståelseproblem	s. 22-23
4.5 Utredningar och åtgärder av läsproblem	s. 23-24
4.6 Studie om svenska elever läsförmåga	s. 24

5 Läsinlärningsmetoder	s. 25
5.1 Ljudmetoden	s. 25-26
5.2 Helordsmetoden	s. 27
6 Hjälpmedel och resurser vid läsinlärning	s. 28
6.1 Datorn som hjälpmedel	s. 28
6.2 Talböcker/Kassettböcker/Digitalböcker	s. 28-29
6.3 Skolbibliotek	s. 29
6.4 Specialpedagoger	s. 29
7 Resultat	s. 30
7.1 Enkätfrågor och svar	s. 30-35
8 Diskussion	s. 36-40
9 Relevans för läraryrket	s. 40-41
10 Förslag till fortsatt forskning	s. 41
Referenser	

Förord

Som blivande lärare har vi utvecklat ett naturligt intresse för att undervisa och lära ut till våra kommande elever. Under vår utbildning på Lärarprogrammet här i Göteborg och under våra respektive VFU-perioder, har vi fått inblick i olika pedagogiska och didaktiska tillvägagångssätt och metoder vid ett flertal tillfällen. Trots att delar av vår undervisning har kretsat kring begrepp som "Elever i behov av särskilt stöd" har vi dock aldrig tidigare gjort någon djupare undersökning kring hur lärare arbetar kring detta område. Eftersom elevers läsförmåga påverkar hela deras skolgång och deras liv i dagens samhälle till så hög grad, har vi fått ett ökat intresse för att undersöka hur verksamma lärare och dagens skola arbetar med elevers läsinlärning samt problem och svårigheter kring denna process. Insamlingen och instuderingen av tidigare forskning har inhämtats och bearbetats genom enskilt arbete av oss båda, medan utformningen och skrivandet av arbetet både har varit gemensamt och enskilt.

Innan vi redovisar vår undersökning skulle vi vilja passa på att tacka alla lärare som har deltagit i vår enkätundersökning och inte minst vill vi tacka vår handledare Mats d Hermansson som har givit oss det stöd vi behövt för att genomföra detta arbete.

Tack!

Anders Hallström   Roya Tamaddon

1 Inledning

Innan du börjar läsa vårt examensarbete vill vi att du tar och funderar över några saker. Minns du vem det var som hjälpte dig att lära dig alla 28 bokstäver i det svenska alfabetet? Kommer du ihåg när du lärde dig läsa? Tror du att du hade lärt dig läsa om det inte var för att du hade fått några pedagogiska och strategiska tips på vägen? I och med att du har klarat av att läsa dessa tidigare meningar så innebär det att du någon gång under din uppväxt har knäckt en kod, nämligen koden att tyda det skrivna ordet.

Tack vare att människan lärt sig skriva och uppfunnit olika alfabeten har hon lärt sig kommunicera genom att skriva ord och meningar. Ytterligare uppfinningar och idéer har hjälpt till att bereda väg för ordens funktion och betydelse, såsom exempelvis 1400-talets tryckpress av trä som uppfanns av Johannes Gutenberg, vilken har gjort det möjligt för oss att producera böcker och texter både snabbare och i fler volymer. En annan viktig verksamhet är postsystemet som har gjort det lättare för oss människor att sprida brev, vykort och paket till mer avlägsna platser än vad vi som enskilda personer hade klarat av att göra själva.

I dagens tekniksamhälle är det svårt att klara sig utan att ha förmågan att kunna läsa. Trots att ny teknik och nya innovationer oftast skapas i syften att underlätta våra vardagsliv så blir det svårt för oss att leva ett normalt liv om vi inte kan läsa. Snarare ökar ständigt kraven på vår läsförmåga. Det spelar inte direkt någon roll var vi är, eller i vilken situation vi befinner oss i. Ständigt omges vi av ord och meningar som ger oss vardaglig information av något slag, nyheter i våra dagstidningar, underhållning i vår TV-apparat, nödvändig information från varningsskyltar och vägmärken etc. På arbetsplatser, i skolan och i de flesta hem finns idag en dator som dagligen är i bruk. Internet, som har blivit vår tids största informations- och nöjesflöde och som till största del är textbaserat, är bara en i raden av uppfinningar som ställer krav på vår läsförståelse. Personer utan en god läsförmåga löper risken att inte kunna ta del av den information och de kunskaper som dagens samhälle erbjuder.

De flesta barn lär sig att läsa någon gång under sina första år i skolan. Trots att de flesta elever tidigare har kommit i kontakt med alfabetet och det skrivna ordet så har de ännu inte lyckats knäcka koden hur man hanterar dessa ord i de syften de är till för, att vara informationsgivare till läsare. Tack vare lärare och pedagoger ute i våra skolor får skolans elever extra hjälp och hjälpmedel för att lära sig de viktiga kunskaper som krävs för att läsa. Tyvärr är det många elever som trots den hjälp som erbjuds i skolorna har svårigheter med att lära sig läsa. Dessa elever hamnar lätt i en ond cirkel, där oförmågan att kunna läsa leder till dålig motivation att läsa böcker och andra texter. Om man inte lyckas finna rätt tillvägagångssätt och metoder för att hjälpa dessa elever så löper de stor risk att få problem med sin övriga skolgång, med tanke på att många ämnen kräver att eleven har god läsförståelse.

1.1 Bakgrund

Elever som har problem med sin läsförståelse löper en stor risk att få problem i många av skolans ämnen med tanke på att det används textböcker av olika slag i de flesta ämnen i dagens skola. Skolan är skyldig att ge varje enskild individ de verktyg och använda de metoder som behövs för att individen skall klara sin skolgång. Skolan har även som mål att ge alla elever en likvärdig utbildning.

Hur man lär sig är högst individuellt och tidpunkten för när man lär sig läsa sker vid olika ålder i varje individs liv. Det är svårt för en lärare i grundskolans tidigare år att veta om en elev har problem med läsförståelsen eller om problemet beror på någonting annat, såsom exempelvis bristande motivation eller intresse för läsning. Eftersom läsförståelsen påverkar en individs skolgång så otroligt mycket så anser vi det viktigt att vi som grundskolelärare har kunskap om hur barn och elever lär sig läsa samt vilka metoder som kan appliceras när eleverna har problem med sin läsinläring.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med vår undersökning är att få ett lärarperspektiv på hur man upptäcker och hjälper elever som har problem med sin läsförståelse. Undersökningen har även som syfte att försöka se vilka metoder och hjälpmedel verksamma lärare använder i skolorna för att utveckla elevernas läsförmåga.

För att uppfylla arbetets syften utgår arbetet ifrån följande frågeställningar:

- Hur upptäcker lärarna att elever har läsförståelseproblem?
- Vilka arbetssätt, metoder och resurser använder lärarna för att utveckla sina elevers läsförståelse?
- Kan lärarnas skolor erbjuda elever med bristande läsförståelse tillräckliga resurser för att klara av sin utbildning?

2 Metod och material

Genom en kvalitativ undersökning vill vi skapa en bild av verksamma grundskolelärares perspektiv och åsikter gällande både sin egen och skolans förmåga att erbjuda elever tillräckligt goda verktyg för att eleverna ska lära sig läsa. Vi vill också studera lärarnas metoder och arbetssätt i förhållande till tidigare forskning inom området.

Under vårt arbete med att se hur lärare arbetar med elevers läsförståelse och läsutveckling samt hur de upptäcker elever med lässvårigheter har vi använt oss av tidigare forskning och litteratur kring ämnet. Vi har även gjort en empirisk, kvalitativ undersökning i form av en enkätundersökning som 13 lärare vid grundskolans tidigare åldrar har besvarat.

2.1 Källor och litteratur

För att få en mer teoretisk referens har vi inhämtat litteratur och tidigare forskning från Stenungsunds folkbibliotek och Göteborgs centralbibliotek. Vi har även studerat tidigare examensarbeten som behandlar samma område som vårt och vi har inhämtat rapporter och information från publikationer från Skolverkets hemsida och andra sidor på Internet.

2.2 Enkät

Den valda metoden för undersökningen är i form av en kvalitativ enkätundersökning. Anledningen till valet av denna metod är att många av de tidigare arbeten som skrivits kring ämnet har utgått ifrån en intervjubaserad undersökning. Genom att använda en enkätundersökning har det varit möjligt att nå ut med våra frågor till en större grupp än vad som hade varit fallet vid en intervjubaserad undersökning.¹ Samtidigt innebär det att man undviker den så kallade intervju-effekten, vilket innebär den omedvetna styrningen som kan förekomma vid intervjuer. Genom att undvika den omedvetna styrningen löper vi en mindre risk för den oönskade osäkerhetsfaktor denna medför.² Däremot är det omöjligt för oss att undvika forskningseffekten, vilken innebär att vi styr resultatet redan genom att använda de frågor som vi själva har formulerat och delat ut under enkätundersökningen.

Enkäten riktades till lärare i skolans tidigare åldrar och delades ut på fyra olika skolor belägna i två mindre orter i Västra Götaland. Anledningen till valet av skolorna och deras lärare är just att det är i dessa orter vi har vår verskamhetsförlagda utbildning (VFU). Enkäten har besvarats av lärare som undervisar i årskurs 1-6. Att just dessa lärare valdes till våra studieobjekt är på grund av det faktum att undersökningen avgränsats till grundskoleelevers läsförståelse och problem kring läsförståelse. Enkäten delades ut till 20 lärare. Totalt har vi fått svar från 13 informanter.

Enkäten utformades som ett ostrukturerat frågeformulär där så kallade öppna frågor användes. Informanterna har utifrån dessa frågor själva formulerat sina svar. Denna typ av enkätformulering begränsar inte lärarnas svar samtidigt som den ger dem möjlighet att utveckla och anpassa sina svar efter deras egen önskan. Risken vid valet av denna metod är att informanterna ofta svarar ganska så informationsfattigt trots att de har en obegränsad möjlighet att uttrycka sig. För att metoden skall bli så effektiv som möjligt krävs det att informanterna själva är motiverade att svara på enkäten.³ För

---

¹ Stukát, S. (2005:42), *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*, Lund: Studentlitteratur.

² Ibid. (s. 43).

³ Ibid. (s. 44).

att få lärarna så motiverade som möjligt att svara på vår undersökning var vi ute på skolorna och informerade om undersökningen och dess syfte.

När vi tog kontakt med skolorna fick vi önskemål om att dela ut enkäten till lärarna så fort som möjligt för att lärarna skulle hinna med att delta. Detta har bidragit till att vi har haft bristande tid till reflektion över frågorna som ställdes i enkäten.

2.3 Etik

Samtidigt som enkäten delades ut till informanterna ställdes frågan huruvida de ville att deras svar skulle vara anonyma eller inte. Eftersom nästan halva undersökningsgruppen svarade att de ville vara anonyma har vi valt att använda fiktiva namn i vår redovisning av undersökningens resultat.

2.4 Avgränsningar

Med tanke på att det sedan tidigare finns en oerhörd mängd forskning kring elevers läsförståelse så har det varit omöjligt för oss att granska all denna information. Detta innebär att vi inriktat oss på forskning som är relevant för detta examensarbete. Ofta beskrivs och förklaras lässvårigheter samtidigt eller gemensamt med skrivsvårigheter. Detta gör att vi ibland kommer att beröra begrepp och definitioner som innefattar båda områdena, men att vi endast kommer att fokusera på lässvårigheter.

2.5 Reabilitet, validitet och generaliserbarhet

Eftersom en enkätundersökning har legat till grund för vårt arbete har lärarnas svar kunnat bearbetas ordagrant. Svarmängden varierade något, några lärare svarade väldigt utförligt på frågorna medan några svarade med enstaka meningar. Enkäten delades ut under en av lärarna ansedd stressig period. Detta kan ha bidragit till att några av informanterna kan ha svarat något informationsfattigare än vad de hade gjort om enkäten hade delats ut under en annan period.

Enkätfrågorna skapades i förutsättning till att kunna ge svar till arbetets frågeställningar. Resultatet i arbetet kommer dock inte kunna generaliseras till alla grundskolelärares arbetsmetoder utan det kommer istället ge en inblick i hur de enskilda informanterna arbetar och tänker.

3 Teoretisk inramning

Det finns flera olika anledningar till varför elever har problem med sin läsförståelse. Med tanke på mängden böcker och facklitteratur som både beskriver problemens orsaker och kommer med förslag till metoder hur man kan råda bot på dessa, har det varit omöjligt för oss att granska all denna litteratur. Istället kommer vi att belysa de teorier och metoder vi anser är av betydelse för vår undersökning.

3.1 Historiskt perspektiv

Britta Ericson, pedagogikforskare vid Linköpings universitet, berättar att det var först på 1800-talet som problem med läsförståelsen uppfattades. Under denna tid var det mest läkare som intresserade sig för ämnet. Man försökte beskriva läsförståelseproblem som en sjukdom eller en form av hjärnskada. År 1877 infördes bland annat termen "förvärvad ordblindhet". Synen på bristande läsförståelse som någon form av hjärnskada styrde länge den internationella läsforskningens inriktning i början av 1900-talet. Under samma period hade den svenska läsforskningens fokus kring läsförståelseproblem förflyttat sig något till mer sociala förklaringar och aspekter, såsom föräldrars vårdslöshet, fattigdom och okunnighet i stavning. Problem med läsförståelsen kunde även förklaras genom barns naturfel. Med detta menas att barnen kunde ha en medfödd skada såsom exempelvis "medfödd ordblindhet"⁴

I slutet på 1800-talet började man komma på åtgärder för att förbättra barns läs- och skrivsvårigheter. Den första åtgärden som gjordes i Sverige var att man år 1879 inrättade så kallade hjälpklasser i Norrköping. Dessa hjälpklasser innebar att man lät eleverna gå om en eller flera årsklasser. Hjälpklasserna var inte enbart till för elever med läs- och skrivproblem, utan till stor del för elever som ansågs svagt begåvade. I och med att man ansåg att varje normal människa både kan lära sig läsa och skriva så innebar även detta att elever med läs- och skrivsvårigheter fick delta i dessa hjälpklasser.⁵

På 1930-talet började forskningssynen förändras drastiskt, mycket tack vare psykologen Monroes redovisning av flera faktorer till vad som försakade läs- och skrivsvårigheter. Med tanke på att de tidigare teorierna kring att problemen var en följd av medfödd eller förvärvad skada fanns det få möjligheter till hjälp för att övervinna lässvårigheter. Monroes faktorer var däremot av varierande karaktär:

- *Begränsad inlärningsförmåga*
- *Medfödd eller förvärvad neurologisk defekt*
- *Konflikt mellan hjärntendenser*
- *Dålig perception*
- *Dålig hälsa*
- *Defekt körtelfunktion*
- *Dålig syn eller hörsel*
- *Onormala emotionella reaktioner*
- *Dålig miljö*
- *Dålig skolundervisning*⁶

---

⁴ Ericson, B. (1996). *Läs- och skrivsvårigheter i ett historiskt perspektiv*. I B. Ericson (Red.) (s. 17), *Utredning av läs- och skrivsvårigheter*, Lund: Författarna och Studentlitteratur.

⁵ Ibid.

⁶ Ibid. (s. 18-19).

Det är högst troligt att Monroe har bidragit till att man inom forskningen kring läsförståelsen har accepterat att problemet kring barn och ungdomars läsinlärning kan beröra flera olika faktorer, antingen var för sig eller i kombination. Det var även under 30-talet som de två första läsklasserna för elever i lågstadiet med behov av särskilt stöd i läsundervisningen startades.⁷

De närmsta årtiondena spred sig informationen om dessa läsklasser och deras syfte. Detta resulterade i Sveriges första läsklinik upprättades 1949, även till grundskolans samtliga stadier. Till en början var denna läsklinik endast till för elever i årskurs 1 och 2. Efterhand ökade antalet läsklasser och man startade även så kallade läskliniker. Dessa började även ta emot elever från grundskolans samtliga stadier. Skolan försökte anpassa dessa läsklasser och läskliniker utifrån elevernas individuella behov och hade därför god tillgång till läromedel och hjälpmedel. Under 50-, 60- och 70-talet började skolan använda sig av diverse uttagningsmetoder och utredningar för att ta reda på vilka elever som var i behov av att delta i läsklasserna och klinikerna. I läsmetodiskt avseende använde sig de svenska skolorna till störst del av ljudmetoden i dessa utredningar.⁸

I slutet av 60-talet och under 70-talet förflyttades läsproblemets fokus från eleven som individ till skolan som institution. Enligt nya forskarrön inom lingvistikforskningen ansåg man att skolor som undervisade på rätt sätt och erbjöd sina elever rätt undervisningsmetoder knappast skulle ha några problem med läs- och skrivsvårigheter bland eleverna. De hävdade med andra ord att skolans elever inte skulle ha några problem med sin läsinlärning om skolans hade en kompetent personal och utvecklad verksamhet. Läsklasserna flyttades nu till vanliga klasser och man försökte anpassa skolornas vanliga klasser till att kunna erbjuda extra hjälp i form av samordnad specialundervisning.⁹

Läsforskningen tog återigen nya vändningar under 80- och 90-talen. Istället för de tidigare teorierna där man haft infallsvinklar på lässvårigheter som en typ av hjärnskada eller sjukdom, eller att elevernas bristande läsförmåga berodde på att skolan var en inkompetent instans, ändrade nu lingvistikforskarna sina tankegångar. De ansåg nu att läs- och skrivsvårigheter i största grad berodde på elevernas egen omognad. Det fanns till och med vissa uppfattningar om att dyslexi eller ordblindhet inte ens existerade, utan de hävdade att elevernas läs- och skrivutveckling först var möjlig när de var mogna för att lära sig läsa och skriva. Med tanke på de varierande slutsatser till lässvårigheternas orsaker läsforskningens redovisade ledde detta till en ovisshet hos verksamma lärare om vilka inlärningsmetoder som skulle appliceras. Detta bidrog i sin tur även till motsättningar och osäkerhet inom lärarkåren.¹⁰

Trots detta så har många kommuner runt om i landet uppmärksammat de läs- och skrivsvagas situation. Kommunerna försöker samla de elevvårdande resurserna i någon form av centrumbildning. Efter att Skolverket gick ut och kritiserade utbildningen om läs- och skrivsvårigheter för lärarkandidater, så har en rad förändringar gjorts. Numera kan lärare söka kunskaper om läs- och skrivsvårigheter på ett enklare sätt, bland annat genom att studiedagar anordnas konferenser som diskuterar läs- och skrivsvårigheter har börjat bli mer välbesökta. Denna utveckling och sökandet efter nya kunskaper om läs- och skrivsvårigheter kan förhoppningsvis leda till att skolelever med dessa problem kan få bättre hjälp och bli behandlade på vetenskaplig grund.¹¹

---

⁷ Ericson (1996 s. 18-19).

⁸ Ibid. (s. 19-20).

⁹ Ibid. (s. 22).

¹⁰ Ibid. (s. 23).

¹¹ Ibid. (s. 24).

3.2 Läroplan och styrdokument

För att få en tydligare bild av lärares och skolors rättigheter, skyldigheter och förhållningssätt gällande elever med läsförståelseproblem har vi granskat skolans läroplan, styrdokument och arbetsetiska principer. Det finns många delar ur dessa texter som går att knyta an till vår undersökning gällande läsförståelseproblem och faktorer kring dessa. Vi vill nu lyfta fram de delar som direkt går att förknippa med elevernas läsförmåga samt skolans förhållningssätt till att stimulera denna.

Skolan och dess lärare styrs av de rådande läroplanerna, vilka är utformade och fastställda av Sveriges regering. De styrs även av skollagen, som är fastställd av riksdagen, samt de lokala läroplanerna som varje enskild skola utformar. Det finns olika läroplaner för olika skolformer. De läroplaner som gäller idag är *Läroplan för förskola* (Lpfö98), *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet* (Lpo94) samt *Läroplan för de frivilliga skolformerna* (Lpf94).

Skollagen är utformad med grundläggande bestämmelser och dessa gäller på alla skolor, oavsett skolform. Lärarförbundet och Lärarnas riksförbund har även utformat *Yrkesetiska principer för lärare* vilka innehåller lärarnas riktlinjer och förhållningssätt gentemot eleverna.¹²

Vi har valt att endast använda oss av läroplanen Lpo94, eftersom det är det obligatoriska skolväsendets läroplan för grundskolans tidigare år vi kommer att granska i vår undersökning. Det finns många mål, riktlinjer och lagar som tar upp elevernas individuella rättigheter och skolans skyldigheter att erbjuda eleverna de resurser och det bemötande de behöver för att de ska kunna utvecklas i skolan. Detta gäller även utvecklingen av elevernas läsförståelse. Alla skolor i Sverige skall erbjuda sina elever en likvärdig utbildning, vilket innebär att det inte ska spela någon roll var i landet man går i skolan. Med andra ord ska alla elever ha rätten till samma erbjudanden av resurser och hjälp vid läsförståelseproblem. Här följer några utdrag ur läroplanen och styrdokumentet som hänvisar till elevernas rättigheter, och skolornas mål och skyldigheter, till att hjälpa eleverna att utveckla sin läsförmåga.

Under rubriken *En likvärdig utbildning* i Lpo94:as inledande kapitel, *Skolans värdegrund och uppdrag*, kan man bland annat läsa följande text; "Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov."¹³ Något senare under samma rubrik står det följande:

*Hänsyn skall tas till elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns olika vägar att nå målen. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen.*¹⁴

Under rubriken *Skolans uppdrag* går det att läsa: "Genom rika möjligheter att samtala, läsa och skriva skall varje elev få utveckla sina möjligheter att kommunicera och därmed få tilltro på sin språkliga förmåga."¹⁵

I andra kapitlet *Mål och riktlinjer* lyfter läroplanen fram *Skolans mål*, där en tydligare bild ges av skolans egna mål att utbilda sina elever till att få ett bra språk. Skolan har som mål att eleverna "utvecklar ett rikt och nyanserat språk samt förstår betydelsen av att vårda sitt språk".¹⁶ Även under rubriken *Mål att uppnå i grundskolan* lyfter Lpo94 fram vikten av att eleven skall ha ett gott språk.

---

¹² Lärarförbundet, (2002 s. 9), *Lärarens handbok*. Solna: Lärarförbundet.

¹³ Ibid. (s. 10).

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid. (s. 11).

¹⁶ Ibid. (s. 15).

Man vill att eleverna “behärskar det svenska språket och kan lyssna och läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i tal och skrift.”¹⁷

I samma kapitel tar Lpo94 upp det som är intressantast för denna undersökning. Detta är avsnittet om de riktlinjer *Alla som jobbar inom skolan skall* ha och vilka skyldigheter lärare har inom sin profession och inom skolans verksamhet. Alla som jobbar inom skolan skall “uppmärksamma och hjälpa elever i behov av särskilt stöd och samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande.”¹⁸ Bland annat står det att läraren skall:

- *utgå från varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande*
- *stärka elevernas vilja att lära och elevens tillit till den egna förmågan(...)*
- *stimulera, handleda och ge särskilt stöd till elever som har svårigheter,*
- *samverka med andra lärare i arbetet för att nå utbildningsmålen och organisera och genomföra arbetet så att eleven:*
- *utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga,(...)*
- *får stöd i sin språk- och kommunikationsutveckling,*¹⁹

Vid ett flertal tillfällen nämns i läroplanen vikten av att skolan samarbetar med hemmen för att gemensamt bidra till en positiv utveckling av elevernas utbildning och sociala liv. I Lpo94 §2.4 *Skola och hem* tas följande upp: “Skolans och vårdnadshavernas gemensamma ansvar för elevernas skolgång skall skapa de bästa möjliga förutsättningarna för barns och ungdomars utveckling och lärande.”²⁰ Under samma paragraf finns det även här riktlinjer att *Läraren skall*:

*samverka med och fortlöpande informera föräldrarna om elevens skolsituation, trivsel och kunskapsutveckling, och hålla sig informerad om den enskilda elevens personliga situation och därvid iakttä resppekt för elevens integritet.*²¹

När vi granskade skollagen och vad som står skrivet i den så har vi studerat kapitlet om de allmänna föreskrifterna samt kapitlet om grundskolan. I de allmänna föreskrifterna får man återigen bekräftat elevernas rätt till extra hjälp vid bristande kunskap: “I utbildningen skall hänsyn tas till elever i behov särskilt stöd.”²² Likväl i kapitlet om grundskolan upprepas denna rättighet: “Särskilt stöd skall ges till elever som har svårigheter i skolarbetet.”²³

Även Lärarnas Riksförbund och Lärarförbundet poängterar vad som tidigare har poängterats i både Lpo94 och skollagen, nämligen att:

*Lärare ansvarar, självständigt och tillsammans med andra, för det pedagogiska uppdraget och vinnlägger sig om att skapa de bästa förutsättningarna för elevernas lärande.*²⁴

Den läroplan och de styrdokument som har redovisats är som sagt de som råder i dagsläget. Meningen är att skolans lärare skall förhålla sig och sin undervisning till dessa. Men trots att lärarnas innehåll i undervisningen kan anses likartat är det värt att notera att lärare i skolan inte alltid undervisar på helt lika sätt, utan istället anammar metoder och förhållningssätt som är

---

¹⁷ Lärarförbundet, (2002 s. 15).

¹⁸ Ibid. (s. 17).

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid. (s. 18).

²¹ Ibid. (s. 18-19).

²² Ibid. (s. 55).

²³ Ibid. (s. 72).

²⁴ Ibid. (s. 134).

beroende av vilken läroplan och vilka mål och riktlinjer som de har utbildats utifrån. De enskilda lärarnas undervisning påverkar med andra ord det sammanhang eleverna ska använda sin språkliga kompetens, oavsett om det handlar om att formulera rätt svar på en diagnos, skriva en text kommunicera en tanke, värdera och utvärdera eller argumentera för ett beslut. Detta leder till att utbildningsmiljöerna kan variera i klassrummen på en och samma skola.²⁵

4 Läsinläring

Enligt Pia Wallenkrans, speciallärare och talpedagog, är det inte bara i skolan vi har användning för vår läsning. Dagens samhälle förutsätter att man har en god läsförmåga. Den som inte har det riskerar att "slås ut".²⁶ För att få en bild av hur barn och elever lär sig läsa och samtidigt utröna svårigheterna kring denna läsinlärningsprocess är det många saker man behöver känna till. Människor är unika. Möjligtvis kan man vara lik någon till utseendet eller ha gemensamma karaktärsdrag, men våra personliga egenskaper och kunskaper gör oss alla till olika individer. Detta innebär även att alla individer lär sig saker på annorlunda sätt. Olika metoder behöver appliceras, behovet av hjälpmedel varierar och alla har olika förutsättningar för att lära sig nya saker. Ingvar Lundberg, en av de främsta läsforskarna internationellt, och Katarina Herrlin, universitets- och lågstadielärare, berättar att det är viktigt att lärare tänker på detta även vid elevers läsinläring. Vissa personer har inga större svårigheter med att lära sig läsa medan andra är i stort behov av hjälp och träning av klassens lärare. Lundberg och Herrlin poängterar även att det är speciellt viktigt att följa elever som inte kommit så långt i sin läsinläring. Trots att det inte alltid är så lätt att upptäcka elever som inte utvecklar sin läsning vidare i den takt som förväntas måste ändå lärarna vara vaksamma på tecken som visar att någon elev håller på att "köra fast".²⁷ Vissa är till om med i behov av särskilda typer av träning för att kunna koda av en text.²⁸ Förhoppningsvis kan skolorna erbjuda sina elever denna särskilda hjälp till träning i form av specialpedagoger eller andra resurser.

Med hjälp av några av dessa modeller och beskrivningar vill vi förklara läsprocessens olika steg och utveckling samt vilka problem och orsaker som kan ligga som hinder för en positiv utveckling av elevernas läsförmåga.

4.1 Läsutvecklingens olika nivåer

Innan vi går in på vilka egenskaper och komponenter en läsare behöver för att bli en skicklig läsare vill vi redogöra för de beskrivningar ett par Nya Zeeländska lässtudierna *The Learner as a reader* som finns i Bonniers bok *Lyckas med läsning*. Dessa studier beskriver läsares olika läsnivåer och vilka stadier man behöver gå igenom för att lyckas hantera skrivna texter.

---

²⁵ Carlgren, I. & Marton, F. (2002 s. 66-67), *Lärare av i morgon*, Kristianstad: Lärarförbundet.

²⁶ Wallenkrans, P. (1993 s. 9), *Svårt att läsa och skriva*, Partille: Pia Wallenkrans och Warne Förlag.

²⁷ Lundberg, I. & Herrlin, K. (2003 s.5). *God läsutveckling*. Stockholm: Natur och Kultur.

²⁸ Andersson, B. Belfrage, L & Sjölund, E (2006 s. 7), *Smart start vid lässvårigheter och dyslexi*, Stockholm: Natur och Kultur.

4.1.1 Förberedande stadiet - "The Emergent Stage"

I det förberedande stadiet lär sig eleven att berättelser presenteras på olika sätt i böcker. Man har möjligheten att gå tillbaka och läsa om dem när som helst. Orden som står skrivna kommer alltid att förbli desamma. Om det finns bilder med i texten så tillför dessa en egen innebörd så att läsaren på så vis kan förstå handlingen. Läsaren lär sig även uppmärksamma att berättelsen har en viss form och författaren en röst. Oavsett om de läser själva eller får texten uppläst så börjar eleven förstå innebörden av texten samt att han eller hon börjar komma underfund med hur det ska få tillgång till den.²⁹

4.1.2 Nybörjarstadiet - "The Early Stage"

I detta stadiet börjar eleven förvänta sig att de ska finna en innebörd i texten som läses. Allt eftersom eleven blir skickligare på att ta åt sig visuellt och fonologisk information börjar de skapa sig en egen inställning om att han eller hon kan finna innebörden i texten. Lässtrategierna utvecklas mer och mer för varje gång eleven läser och börjar även integrera informationskällorna - innebörd, struktur, visuella tecken och fonetik. Till slut utvecklas strategier så att eleven lär sig avsöka, förutsäga och självkorrigera texterna de läser.³⁰

4.1.3 Fortsättningsstadiet - "The Fluent Stage"

Nu börjar eleven klara av att skapa en innebörd i längre och mer komplicerade texter. Informationen som eleven lyckas få ur en text har anpassats så pass bra att eleven själv kan anpassa sitt sätt att läsa olika stilar, former och vokabulär. Eleven spenderar inte någon tid med detaljläsningen eller själva skriften eftersom denne nu har utvecklat sin läsförmåga så bra att han eller hon läser flytande och lätt får tillgång till den information som ges. Eleven kan nu själv utvärdera om innebörden i de texter som läses och som är användbara för elevens syften. Läsprocessen och lässtrategierna anpassas efter olika ändamål.³¹

4.2 Språkmedvetenhet

Läsutvecklingen kan som tidigare nämns se annorlunda ut för varje enskild individ. Elevernas språkmedvetenheten ligger som den mest fundamentala delen i deras läsutveckling. Redan innan barnen börjar skolan samlar de på sig en viss språkmedvetenhet från andra ställen, såsom i deras egen familj, på dagis och från barnprogram på TV etc. Elever som kommer till skolan med en god språkmedvetenhet klarar oftast läsinläringen bättre än elever med sämre språkmedvetenhet. Trots att eleverna tränar sin läsinläring och utvecklar denna under det första skolåret så hinner i regel inte elever med bristande språkmedvetenhet ikapp det försprång som elever med tidigare språkmedvetenhet redan har som läsare.³² För att ge en tydligare bild av vad som menas med språkmedvetenhet kommer vi att redovisa Margareta Carlströms, speciallärare och utredare av läs- och skrivsvårigheter, förklaringar på de olika beståndsdelarna och medvetenheterna som gemensamt bildar begreppet.

---

²⁹ Hayes, M & Stevenson, B (1997). *Reading for life*. Kerstin Jörgensen (Red.) (2001 s. 24), *Lyckas med läsning*, Stockholm: Bonniers Utbildning AB.

³⁰ Ibid.

³¹ Ibid.

³² Carlström, M. (1996). *Pedagogiska utredningar vid läs och skrivinläring*. I B. Ericson (Red.) (s.66).

4.2.1 Fonologisk medvetenhet

Den fonologiska medvetenheten handlar om kunskapen om att uppfatta och tolka ljud. Ett *fonem* är den lingvistiska beteckningen på den minsta betydelseskiljande beståndsdel inom ett språkljud. Det vill säga att det är ett distinkt språkljud som används i ett språks ljudsystem för att skilja på olika ords betydelser. Skulle ett fonem bytas ut mot ett annat skulle ett nytt ord skapas.³³ Om inte eleven vet att ord består av olika ljud kommer denna inte heller ha möjligheten att lyssna ut i vilken ordning de kommer i ett ord. Detta gör det omöjligt för eleven att uppfatta vilka bokstäver som är förenliga med vilka ljudläten, eller fonem. Den fonologiska medvetenheten ligger till grund, och har stor betydelse för läs- och skrivinläringen.³⁴

4.2.2 Morforlogisk medvetenhet

Ord är sammansatta av olika delar. Till exempel består ord av stammar och ändelser. Den minsta betydelsebärande enheten inom ett språk kallas inom lingvistik för *morfem*. Därav innefattar den morfologiska medvetenheten kunskapen om att förstå ordens olika delar och vilken betydelse dessa har för ordet som helhet. Denna medvetenhet ligger med andra ord till grund för att en person skall kunna förstå det som läses samtidigt som den är av stor vikt för att personen ifråga ska lära sig stava ord korrekt.³⁵

4.2.3 Semantisk medvetenhet

Den semantiska medvetenheten handlar om hur betydelsen av ord och meningar tillägnas med hjälp av olika sammanhang. Låt säga att ett barns föräldrar säger till barnet att de ska gå till lekplatsen för att leka. Om föräldrarna därefter tar med barnet till en lekplats så innebär detta troligtvis att barnet kommer uppfatta ordet *lekplats* utan att behöva kunna stava eller uttala ordet i sig.

*När ett barn hör ett ord för första gång formuleras en hypotes om vad ordet betyder. Sedan använder barnet det nya ordet i olika sammanhang, får positiv eller negativ reaktion (feedback) och så småningom en förståelse av ordet.*³⁶

4.2.4 Syntaktisk medvetenhet

Syntaktisk medvetenhet härstammar från ordet syntax. Med syntax menas "läran om hur ord förbinds med varandra till högre enheter dvs. ordgrupper, satser och meningar".³⁷ Med andra ord så innebär syntaktisk medvetenhet kunskapen om hur man sätter samman ord till betydelsefulla satser. Man förstår sig på vilka regler som finns i språket, vilken typ av ord som passar in och hur satsen ingår i en större textmassa.³⁸

---

³³ Nationalencyklopedin 13/12-2006 www.ne.se. Sökord: "fonem".

³⁴ Carlström (1996). I B. Ericson (Red.) (s.69).

³⁵ Ibid.

³⁶ Ibid. (s.70).

³⁷ Nationalencyklopedin 13/12-2006 www.ne.se. Sökord: "syntax".

³⁸ Carlström (1996). I B. Ericson (Red.) (s.70).

4.2.5 Pragmatisk förmåga

Den pragmatiska förmågan är en kunskap om hur ett språks ord och uttryck brukar användas i olika sammanhang och i samband med olika företeelser.³⁹ Skrivna texter kan ha olika betydelse i skilda sammanhang. Ofta avgörs det om texten om ett ord ska tolkas bildligt eller bokstavligt. Den pragmatiska förmågan ställer ofta krav på läsarens förkunskaper och förväntningar av texten.⁴⁰

4.3 Utvecklingsdimensioner av elevers läsförmåga

Skriftspråket har mycket gemensamt med talspråket. Förståelsen för hanteringen av dessa båda språk beror på hur långt eleven har kommit i sin begreppsutveckling samt i vilken utsträckning eleven har ord för sina begrepp. I allmänhet beskrivs mer komplicerade områden och sammanhang inom skriftspråket än vad det görs inom talspråket. Huruvida eleven kommer att skapa en förståelse för det han eller hon läser beror till stor del på vilka möjligheter eleven har haft att utveckla begrepp genom upplevelser i kombination med språklig stimulans.⁴¹

Läsning och läsförmåga kan definieras på ett antal sätt. Lundberg och Herrlin anser att det är fem dimensioner som behöver utvecklas för att eleverna ska kunna skapa sig en god läsförmåga. Dessa dimensioner är fonologisk medvetenhet, ordavkodning, flyt i läsningen, läsförståelse och läsinträsse.⁴² Vad eleverna behöver utveckla i sin fonologiska medvetenhet beskrevs i avsnitt 4.2.1 Fonologisk medvetenhet. De övriga dimensionerna ges det kortare beskrivningar av i följande stycken.

4.3.1 Ordavkodning

Ordavkodning är ett begrepp för den tekniska färdighet läsaren besitter genom att tyda bokstäver (grafem) och översätta dem till rätt språkljud (fonem) i rätt ordning från vänster till höger. Vi har redan förklarat vad ett fonem är, men däremot inte redovisat vad ett grafem är och vilken betydelse det har för det skrivna språket. Grafemet är skriftspråkets minsta betydelseskiljande enhet. Det innebär alltså själva tecknet, eller rättare sagt bokstaven eller siffran såsom det existerar redan innan det skrivs ner och som det finns ett konkret exemplar av.⁴³ Många grafem kan ges i olika form i olika sammanhang. Det handlar då om olika typsnitt, om det är handskrift eller tryckskrift eller position i ord etc.

Det svenska språket innefattar 28 bokstäver och ett fyrtiotal fonem. Detta innebär att varje bokstav kan ha mer än ett fonem, vilket gör läsningen svårare än om förhållandet hade varit ett fonem för en bokstav.⁴⁴ För att det ska ske en positiv utveckling av elevernas läsförmåga krävs det att de lyckas para ihop/koda av vilka fonem som passar med vilka bokstäver.

---

³⁹ Carlström (1996). I B. Ericson (Red.) (s.70).

⁴⁰ Josephson, O. (1985). *Syntaxens roll för läsningen*. I Melin/Lange, (red.) (s.95). *Läsning*, Lund: Studentlitteratur.

⁴¹ Witting, M. (1998 s. 13) *Före läs- och skrivinläringen*, Värnamo: Ekelunds Förlag AB.

⁴² Lundberg & Herrlin (2003 s. 8-9).

⁴³ Nationalencyklopedin 22/1-2007 www.ne.se. Sökord: "grafem".

⁴⁴ Myrberg, M (2004). *Läs- och skrivsvårigheter*. I Frykholm, C-U. (Red) (s. 74-74). *Att läsa och skriva*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling. Hämtad från Internet den 14/12-2006 www.skolutveckling.se.

Lundberg och Herrlin berättar att barn brukar kunna känna igen vissa ord innan de har lärt sig läsa. "Orden behandlas som vilka bilder som helst. De uppmärksammar vissa särdrag i orden som gör att de kommer ihåg dem och kan skilja dem från andra ord."⁴⁵

Carlström förklarar att skickliga läsare har lärt sig att automatisera avkodningen. Om läsaren inte lär sig att automatisera avkodningen kommer han eller hon lägga ner allt för stor möda på detaljläsning vilket i sin tur kan utveckla en benägenhet att gissa sig fram i texterna. Hon beskriver även att det finns två olika avkodningsstrategier som en skicklig läsare behärskar vid avkodning av enstaka ord, den ortografiska och den fonologiska strategin. När en läsare har utvecklat den ortografiska strategin så avkodas orden direkt. Läsaren har lärt sig ordet utantill och upprepade förekomster av ordet vid tidigare läsning har bidragit till att läsaren fått en så kallad ortografisk bild som har etablerats i långtidsminnet. Vid den fonologiska strategin kodar läsaren av de mindre delarna i ordet, såsom bokstäver, stavelser och morfem. Efter att ordets beståndsdelar har delats upp binder man samman dem till en fonologisk helhet.⁴⁶

Dessa två strategier påminner väldigt mycket om pedagogikforskaren Åke W. Edfeldts och Ingvar Lundbergs analytiska tankar kring top-down och bottom-up metoderna. Top-down metoden utgår från en holistisk princip där läsaren utgår från ordet i dess helhet för att senare analysera ordet närmare. Man går alltså från en helhet och bryter ner till beståndsdelar för att kunna koda av ordet och dess betydelse. Bottom-up metoden är i omvänd ordning där läsaren utgår ifrån de minsta beståndsdelarna, det vill säga att man försöker ljuda sig igenom ordet för att sedan förstå helheten.⁴⁷ Dessa modeller kommer vi återkomma till när vi beskriver ljud- och helordsmetoden i ett senare avsnitt.

Hos barn kan man urskilja tre faser i själva avkodningsprocessen. Den första fasen är att barnen lär sig göra en korrekt avkodning av orden. I den andra fasen lär sig barnen att automatisera högfrekventa ord i deras ordavkodning. I den tredje fasen utvecklar eleverna sin förmåga att behandla den skrivna informationen snabbare och snabbare för att senare uppnå sin maximalhastighet.⁴⁸ Ju mer barnen läser och tränar på att läsa, desto snabbare kommer deras maximala avkodningshastighet att bli.

4.3.2 Flyt i läsningen

Lundberg och Herrlin separerar automatiserad ordavkodning och läsning från att ha flyt i läsningen. För att kunna uppskatta en text krävs det att eleven kan gjuta liv i meningar och stycken. Eleven behöver även få fram den rätta satsmelodin när han eller hon läser högt samt att eleven behöver kunna läsa en sammanhängande text tillräckligt snabbt och felfritt för att kunna klara den minnesbelastning som längre meningar kan inrymma. För att uppnå flyt i läsningen måste eleven kunna dela in texten i meningsfulla enheter, fraser och satser. Samtidigt måste eleven veta var man ska göra pauser och var man ska lägga betoningar.⁴⁹

Bara för att en elev läser en viss text med flyt i sin läsning behöver det nödvändigtvis inte betyda att eleven klarar av att ha flyt i varje text han eller hon läser. Även skickliga läsare kan ha problem med vissa texter som innehåller okända ord eller behandlar områden läsaren har lite kunskap om. För elever är det lättare att uppnå flyt i sin läsning när de har övat mycket på samma

---

⁴⁵ Lundberg & Herrlin, (2003 s. 12).

⁴⁶ Carlström (1996). I B. Ericson (Red.) (s. 71).

⁴⁷ Skolverket (2006 s. 9), *Med fokus på läsförståelse*, Stockholm: Edita.

⁴⁸ Reichenberg, M. (2000 s. 18), *Röst och kausalitet i lärobokstexter*, Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

⁴⁹ Lundberg & Herrlin (2003 s. 14).

text och när orden är välbekanta för dem. Därför är det viktigt att låta eleverna träna mycket på de texter de läser så att de blir bekanta både med textens ord och dess innehåll. Utan flyt i läsningen hindras eleven att koncentrera sig på förståelsen av texten eftersom all uppmärksamhet ligger på att uppmärksamma ordavkodningen. Lundberg och Herrlin menar således att "elever som läser flytande kan identifiera ord och förstå samtidigt."⁵⁰

4.3.3 Läsförståelse

Som tidigare nämns betyder det inte att en elevs läsprocess är fulländad bara för att han eller hon har lärt sig koda av ord och klarar av själva avläsningen av texter. För att kunna tillgodogöra sig skriven text måste en förståelse för hur orden interagerar med varandra skapas.⁵¹ Förståelsen kan ses som läsningens huvudsyfte och slutprodukt. Carlström anser samtidigt att själva begreppet förståelse innefattar en rad dimensioner beroende på var man befinner sig i sin läsutveckling. Till exempel kan en läsare ha förståelse för vad ett specifikt ord har för betydelse, men samtidigt inte förstå vad ordet fyller för funktion när ordet kombineras med andra ord och skapar en sammansatt mening eller text. Individens intellektuella faktorer och tidigare erfarenheter är ständigt med och påverkar hans eller hennes förmåga att lyckas förstå helheten i den text som läses.⁵²

Lundberg och Herrlin beskriver läsning som ett möte mellan läsare och text, där läsaren både är aktiv och konstruktiv. Utifrån läsarens tidigare erfarenheter och förväntningar av texten konstruerar läsaren textens innebörd. Läsaren behöver samtidigt ha utvecklat sin ordavkodning och förståelse för textens meningar och ord. Det krävs att läsaren har bakgrundskunskap om det område texten tar upp, för att kunna läsa mellan raderna och konstruera en slags inre föreställning som gör att meningarna hänger ihop med något som inte står skrivet i texten. Detta kallas att läsaren gör inferenser.⁵³

För att eleverna ska utveckla sin läsförståelse så bra att de lyckas göra inferenser krävs det att lärarna och elevens föräldrar tar ansvar att hjälpa eleven att träna på sin läsning:

Man måste tidigt stödja eleverna att läsa mer aktivt, att få dem att upptäcka när de inte förstår och att då göra något åt detta, till exempel att läsa om ett avsnitt, titta på en klargörande bild, slå upp ett okänt ord eller fråga någon. Vi kan hjälpa eleverna att tänka mer aktivt medan de läser; att tänka framåt och fundera på vad som ska hända härnäst. Man kan till exempel stanna upp vid lämpliga punkter i texten och formulera hypoteser om vad som nu ska inträffa. Man kan genom att tänka högt då och då under framställningens gång visa eleverna hur man kan vara aktiv och konstruktiv, hur man kan göra inferenser och utnyttja sitt förhandsvetande, sin bakgrundskunskap.⁵⁴

4.3.4 Läsintresse

De tidigare nämnda dimensionerna är inriktade på vad eleverna kan eller klarar av. Men för att barn ska få en snabbare och smidigare läsutveckling så gäller det även för lärare att lyckas motivera dem så att de finner ett nöje med sin läsning. Om barn har bristande motivation kommer det att påverka deras läsutveckling negativt. Lärarna har till stor uppgift att skapa en positiv attityd och en vilja att läsa hos sina elever. Genom att använda genomtänkta läromedel kan lärarna hjälpa eleverna att

---

⁵⁰ Lundberg & Herrlin (2003 s. 14).

⁵¹ Skolverket (2006 s. 9).

⁵² Carlström (1996). I B. Ericson (Red.) (s. 71).

⁵³ Lundberg & Herrlin (2003 s. 15).

⁵⁴ Ibid. (s. 16).

komma på att läsandet ger dem nyckeln till en värld av fantasi, spänning, kunskap, äventyr och glädje.⁵⁵

Jörgen Frost, författare och skolpsykolog som även skrivit en avhandling om teoretiska grunder, belyser vikten av att läraren känner av elevens inställning till utformningen och upplägget av undervisningen. Läraren måste även vara uppmärksam på om eleven är beredd att ta emot hjälp och stöd, eller om han eller hon undviker det. Därav följer att samarbetet mellan lärare/elev är väldigt viktigt och att läraren bör ha elevens läsförmåga och intressen i fokus. Frost påpekar även att om lärarna lyckas göra sina elever positiva till upplägget av undervisningen och lyckas få dem intresserade av innehållet kommer de att lägga ner mer energi på läsuppgiften.⁵⁶

För att utveckla läsningen till en färdighet krävs det att eleverna lägger ner mer tid än den som ges i skolan. I rapporten *Att läsa och skriva* Myndigheten för skolutveckling från 2004 kan man läsa att elevernas motivationsfaktorer till läsning påverkas till största delen av elevernas uppväxtmiljö. I vilken grad eleven har en motivation att läsa beror med andra ord ofta på vilka läsvanor, läsförebilder och tillgång till läsbart material eleven har i sitt hem och närmsta omgivning. Elever vars föräldrar, syskon och andra närstående personer i deras omgivning läser högt, sjunger sånger, talar om texter etc. tenderar att visa större motivation för läsinläring än elever som saknar dessa miljöfaktorer.⁵⁷

4.4 Orsaker till problem vid läsinläring

Som tidigare nämnts går inte läsprocessen lika friktionsfritt för alla. En del personer kan kämpa hela sina liv med att försöka "knäcka koden" att lära sig läsa. Det finns en rad olika anledningar till varför vissa har problem med sin läsinläring eller läsförståelse. I boken *Smart start vid lässvårigheter och dyslexi* av logopeden Bodil Andersson, journalisten Lousie Belfrage och specialläraren Eva Sjölund, tar författarna upp orsaker till varför individer kan ha problem med skriftspråket. De beskriver att orsaker till problem vid läsinläring kan bero på en rad olika faktorer. Vi kommer att utgå ifrån deras olika förslag på problem och vidareutveckla deras beskrivningar kring dessa.

Dyslexi är en speciell typ av läs- och skrivsvårigheter med biologisk bakgrund.

Koncentrationssvårigheter medför ofta läs- och skrivproblem

Dålig undervisning kan ge barn stora svårigheter med läsinläringen.

Andra skäl. Otillräckliga kunskaper i det svenska språket på grund av ett annat förstaspråk, för lite språkstimulans i förskoleåren och för lite läsvana är andra faktorer som kan leda till läs- och skrivsvårigheter.⁵⁸

4.4.1 Dyslexi

Dyslexi är troligen den mest utbredda anledningen till varför elever har problem med sin läs- och skrivinläring. I en vanlig årskull räknar man med att 4-8% har någon form av dyslexi.⁵⁹ Som Andersson m.fl poängterar så är dyslexi en speciell typ av läs- och skrivproblematik som till övervägande del är ärftligt betingad. Med detta menar man inte att man ärver själva dyslexin, utan

---

⁵⁵ Lundberg & Herrlin (2003 s. 16).

⁵⁶ Frost, J. (2002 s. 103-105), *Läsundervisning*, Stockholm: Natur och Kultur.

⁵⁷ Myrberg (2004). *Läs- och skrivsvårigheter*. I Frykholm (Red) (s.76). Hämtad från Internet den 14/12-2006 www.skolutveckling.se.

⁵⁸ Andersson m.fl. (2006 s.10).

⁵⁹ Ibid. (s. 11).

man ärver de genetiska förutsättningarna för att utveckla dyslexi.⁶⁰ Orsaken till att man har dyslexi har ingenting med intelligens att göra. Sigrid Madison, författare och pedagog, har stor erfarenhet av att arbeta med elever som lider av någon sorts problem med sin läs- och skrivinläring. Hon definierar dyslexi enligt följande:

Svårigheter vid läsning och skrivning, speciellt gällande stavning, som är markant nedsatt i förhållande till intelligensen. Svårigheter drabbar personer med normal skolgång, utan tecken på svaghet i andra ämnen.⁶¹

Detta betyder att om en elev lider av dyslexi behöver inte det betyda att eleven har problem med annan inläring.

Det kan vara svårt att beskriva dyslexi med tanke på att symtombilden är oerhört skiftande. I och med den stora variationen av problem blir det även svårt att förstå sambanden mellan orsakerna och hur de påverkar varandra. Vissa forskare anser det även onödigt att undersöka orsaker som man senare inte har metoder att bearbeta. Trots detta har dyslexiforskningen gjort stora genombrott inom neurologiska, neuropsykologiska och psyko-lingvistiska metoder som försöker kartlägga orsakssammanhangen⁶² Dagens forskare är överens om att det största problemet ligger i att läsaren har problem med att se hur språkljud och bokstäver hänger samman.⁶³

Madison menar att det kan ofta är svårt för lärare att veta vad det beror på att en elev har problem med sin läsinläring. Därför kan det vara bra att vara medveten om några tydliga kännetecknen som finns för dyslexi:

Kännetecknen för dyslexi vid läsning:

- *Läser långsamt, trevande eller hackigt.*
- *Läser allt för fort och gissar eller stannar upp och läser om.*
- *Utelämnar eller läser fel på småord.*
- *Gör tillägg (helt - helst) eller vänder hela ord (som - mos).*
- *Sammanblandning av bokstäverna b och d.⁶⁴*

4.4.2 Koncentrationssvårigheter

Processen med att lära sig läsa är en lång och invecklad process som är tidskrävande. All form av inläring kräver att eleven har en koncentrationsförmåga och uthållighet som bidrar till att eleven kan uppmärksamma vad som är väsentligt i ett sammanhang. Carlström förklarar att koncentrationssvårigheter kan vara både primära och sekundära. Primära koncentrationssvårigheter visar sig då en elev har svårt att hämma sina impulser. Då eleven ställs inför ett problem saknas reflekterande sätt att hantera detta och eleven svarar med ett snabbt ogenomtänkt svar. Sekundära koncentrationssvårigheter kan visa sig i situationer då eleven känner sig pressad, exempelvis då en uppgift blir för svår.⁶⁵ När uppgifterna blir för svåra för eleverna tappar de lätt koncentrationen eller intresset och löper en risk att utveckla en negativ utvecklingspiral, där dåliga resultat och olösta uppgifter leder till sämre resultat och fler olösta frågor och uppgifter etc.

Om ett barn lider av koncentrationssvårigheter så innebär det samtidigt att han eller hon kommer att få det betydligt svårare att ta sig tiden att lära sig läsa och skriva. Individier har

⁶⁰ Andersson m.fl. (2006 s. 13).

⁶¹ Madison, S. (1992 s. 18). *Läkande läsning och skrivning*. Angered: TIDEN/FOLKSAM.

⁶² Ibid. (s. 41).

⁶³ Andersson m.fl (2006 s. 12).

⁶⁴ Dyslexi.info 18/12 -06 www.dyslexi.info.

⁶⁵ Carlström (1996). I B. Ericson (Red.) (s. 79-80).

varierade koncentrationsnivåer. Därför kommer kapaciteten för hur mycket man orkar koncentrera sig på att hålla fokus på läsning att variera från elev till elev. Som lärare är det därför viktigt att känna av hur mycket varje elev klarar av utan att brista i koncentrationen.

4.4.3 Dålig undervisning

I och med att skolan är ett naturligt forum för eleverna att lära sig läsa så innebär detta att de elever som får dålig läsundervisning i skolan löper stor risk att inte lära sig läsa alls eller att deras läsförståelse blir dålig. Frost beskriver vikten av att lärarna är kompetenta och har förmågan att hjälpa eleverna att ta sig igenom svårigheter utan onödiga konfrontationer. Speciellt med tanke på att de konfrontationer som kan uppstå i början av inlärningsfasen kan uppfattas som hotfulla av eleverna. Därför anser han att läraren måste kunna lägga upp undervisningen på ett sätt som gör att eleverna kan delta i den, trots att de inte förstår det som lärs ut.⁶⁶

Frosts forskning belyser vikten för skolan att anställa lärare som både är kompetenta och som har utbildning inom de ämnen de undervisar i. Skolans rektor ansvarar för att behörig och kompetent personal anställs. Det ligger även på skolans ansvar att se till att det finns tillgång till specialpedagoger. Carlström beskriver att det har funnits en trend i skolan att byta ut specialpedagoger mot resurslärare. Denna trend anser hon måste brytas eftersom resurslärarna inte har samma kompetens som specialpedagogerna.⁶⁷ Om skolan inte kan erbjuda eleverna den undervisning och den läshjälp som eleverna är i behov av löper eleverna en stor risk att få bristande läsförmåga. Enligt Lpo94 ska skolan och hemmen samarbeta för att utveckla elevens kunskaper och förmågor samt skolans verksamhet och innehåll.⁶⁸ När skolan lyckas hålla detta samarbete blir det lättare utveckla skolans verksamhet så att den kan bidra till en så positiv lärandeutveckling som är möjligt för eleverna.

4.4.4 Andra skäl till läsförståelseproblem.

En elev kan ha andra problem med sin läsinläring än de tidigare nämnda. Orsakerna till problemen är högst individuella och varierande så vi kommer endast att nämna ett par.

Om en elev lider av en allmän utvecklingsstörning av något slag så kan detta påverka både elevens läsförståelse och skrivförmåga. Skolorna har skyldigheten att erbjuda de resurser och hjälpmedel som behövs för att en elev som har en utvecklingsstörning ska få en så bra skolgång som möjligt.

Elever som har ett annat modersmål än svenska kan även de ha problem med läsinläringen. För dessa elever behöver det inte handla om att eleven har problem med språkmedvetenheten utan att det snarare handlar om att lära sig ett helt nytt språk med dess utformning och regler. Svensk forskning visar dock att elever med annat modersmål än svenska behärskar det svenska språket bättre än andra flerspråkiga elever om de får fortsatt stöd i sitt hemspråk. Genom att fortsätta få språklig medvetenhet och språkliga kunskaper inom sitt modersmål så ökar chanserna till att man kan utveckla det nya språket man lär. Med andra ord underlättar det att ha ett starkt modersmål för att senare kunna utveckla sin svenska.⁶⁹

Ett annat skäl till varför elever har problem med sin läsförståelse och läsinläring är att de kan lida av bristande minnesfunktion.

⁶⁶ Frost (2002 s. 96-97).

⁶⁷ Carlström (1996). I B. Ericson (Red.) (s. 98).

⁶⁸ Läraförbundet (2002 s. 18-19).

⁶⁹ Andersson m.fl. (2006 s. 15).

Då man läser är man i behov av behålla auditiva och visuella stimuli i minnet. Barn med läs- och skrivsvårigheter verkar ofta ha en sämre förmåga att i korttidsminnet lagra inkommande auditivt material såsom språkljud.⁷⁰

Andra orsaker kan vara att elever som kommer till skolan har för lite läsvana eller fått för dålig språkstimulans hemifrån. I och med att ett barns sociala omgivning påverkar deras språkliga medvetenhet innebär det att problem vid läsinlärning kan uppstå om barnets föräldrar själva har problem med sin språkliga medvetenhet eller sin läsförståelse. Det är därför viktigt för lärarna att kunna se på elevers läsinlärning utifrån ett sociokulturellt perspektiv. Med detta menas att lärarna skall vara medveten om de sociokulturella sammanhang individer bidrar till att skapa samt hur de gör för att skapa dem. Lärarna ska alltså försöka se vilka villkor det är som råder samt även se hur både lärarna själva och deras elever deltar och påverkar i detta sammanhang.⁷¹ Det blir då lättare att finna orsaker och samband till läsproblem, vilket bör leda till att extra stöd och åtgärder kan organiseras snabbare. Samtidigt leder det till att läraren kan skapa ett klassrumsklimat och den bästa möjliga inlärningsmiljö för eleverna.

4.5 Utredningar och åtgärder av läsproblem

Ulf-Göran och Cajsa Widqvist, författare av Arbetarnas Bildningsförbunds (ABF) studie om läs- och skrivsvårigheter, förklarar att oavsett om det är föräldrar eller lärare som har observerat att eleven har lässvårigheter ligger det på skolans ansvar att göra utredningar av elevens problem. Med hjälp av skolans resurser kan lärarna visa vägen till utredningar för både art och grad av läsproblem. Det är önskvärt att skolan har tillgång till specialpedagoger som gör en första form av utredning. Tyvärr har inte alla skolor och kommuner samma tillgång till resurser, vilket innebär att tillgången på specialpedagoger varierar.⁷²

Skåne Kunskapscentrum för elever med dyslexi (SKED) rekommenderar följande steg man bör vidta vid utredning av elevers läsproblem. Steg ett är att specialpedagogen eller specialläraren på skolan bör göra en första form av utredning. När deras utredning är klar bör skolpsykologen göra en kognitiv bedömning för att kunna få en allmän uppfattning om elevens styrkor, svagheter och andra faktorer som kan påverka läsförmågan och den allmänna inlärningssituationen. Detta utredningsresultat sammanfattas senare till ett utlåtande. Steg tre är att antingen psykologen, skolsköterskan eller läraren skickar en remiss till en logoped. Antingen har kommunerna egna logopeder som är knutna till skolan, annars finns de på vårdcentralerna eller på sjukhusen. Det är slutligen logopeden som gör bedömningen om eleven har specifika läs- och skrivsvårigheter genom sin språkliga läs- och skrivutredning. Det fjärde och sista steget är att skolan, utifrån de utredningar som gjorts, skall upprätta åtgärdsprogram som skall innehålla de åtgärder som behöver vidtas för att hjälpa eleven.⁷³

Carlström förklarar att åtgärdsprogrammen som tillämpas för de enskilda eleverna utgår från en utvecklingsplan som alla inblandade, elev, föräldrar, lärare och rektor, är medvetna och överens om. Hon påpekar samtidigt är det viktigt att informera elevens alla lärare så att de är medvetna om hans eller hennes behov. Åtgärdsprogrammen kräver god planering och ansvarstagande från samtliga inblandade för att uppnå bästa resultat. Planeringen av åtgärderna utgår utifrån de

---

⁷⁰ Carlström (1996). I B. Ericson (Red.) (s. 79).

⁷¹ Liberg, C. (2006 s. 21), *Hur barn lär sig läsa och skriva (2:a uppl.)*. Lund: Studentlitteratur.

⁷² Widqvist, U-G. & Widqvist, C. (2006 s. 15), *När orden inte vill*, Nävekvarn: Förlaget Trädet.

⁷³ Ibid. (s. 15-16).

förutsättningar eleven har och kan varieras i utformning beroende på elevens behov av stöd. För vissa elever räcker det med att läraren anpassar undervisningen efter de svårigheter eleven har, medan vissa är i behov av annat stöd som exempelvis specialundervisning enskilt eller i grupp. Det gäller att alltid utgå ifrån eleven och dennes vilja. Om ett åtgärdsprogram känns opassande eller obekvämt för eleven får man försöka finna nya tillvägagångssätt för att finna lösningar som underlättar elevens skolgång.⁷⁴

4.6 Studie om svenska elevers läsförmåga

2005 kom Institutionen för pedagogik och didaktik vid Göteborgs universitets rapport *Förändringar i läskompetens 1991-2001* som är skriven av Jan-Eric Gustafsson, professor i pedagogik, och Monica Rosén, lektor i pedagogik. Rapporten är skriven i uppdrag av Myndigheten för skolutveckling och den tar upp svenska elevers läskompetens över tid och i jämförelse med andra länders elevers läskompetens. Rapporten presenterar resultatet från *PIRLS* (Progress in International Reading Literacy Study) som har till syfte att undersöka och jämföra elevernas läsförmåga i 35 länder. Undersökningen utgår från elever i fjärde skolåret men i Sverige även från det tredje. Sverige har tidigare deltagit i *PIRLS* undersökningar 1970 och 1991, så det finns goda chanser att jämföra elevers läskompetens över tid.

Studien visar att de svenska elevers läsförmåga har blivit något sämre under den studerade perioden, medan läsförmågan hos elever från de flesta andra länder som deltog i undersökningen har ökat. Det finns ett flertal tänkbara förklaringar till varför läsförmågan har minskat. Årskullarna från 2001 års studie var betydligt större än 1991, vilket gör att många klasser har blivit större och fler resurser krävs för att hålla läsförmågenivån uppe. Studien visar samtidigt att lärarnas utbildnings- och erfarenhetsnivå har minskat under perioden. En annan tänkbar förklaring är att resultatet från studien visar att läsandet utanför skolan har minskat. Både elevernas läsintresse och antalet böcker hemma har minskat.⁷⁵

---

⁷⁴ Carlström (1996). I B. Ericson (Red.) (s. 85-87).

⁷⁵ Gustafsson, J-E & Rosén, M (2005 s. 7-9). *Förändringar i läskompetens 1991-2001*. Göteborg: Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet. Hämtad från Internet den 4/1 -07 www.skolutveckling.se.

5 Läsinlärningsmetoder

Som tidigare nämnts är läsinlärningen högst individuell. Hur en person lär sig läsa beror dels på personens egen förmåga att lära sig, samt på de faktorer som finns i personens omgivning, såsom skolan och lärarna som undervisar där. Det finns flera olika metoder som en lärare kan använda sig av för att försöka lära eleverna att läsa. Varje enskild elev behöver en, eller en kombination av flera olika metoder för att utveckla sin läsförmåga tillfullo. För att nå ut till så många elever som möjligt måste läraren variera sin undervisning. Läraren måste dock vara vaksam. Vissa elever kan ha problem att variera läsinlärningsmetoder och misslyckas med vissa arbetsmaterial, vilket i sin tur kan leda till att dessa elever får en känsla av hopplöshet. Skolans specialpedagoger bör söka den inlärningsmetod som passar den enskilda eleven bäst.⁷⁶ Det finns två traditionellt sett stora läsinlärningsmetoder. Dessa är *Ljudmetoden* och *Helordsmetoden*. Utifrån dessa har sedermera andra metoder utvecklats.

5.1 Ljudmetoden

Från 1960-talet och framåt var den så kallade ljudmetoden den metod som ABC-böckerna för nybörjarläsning använde sig av. Ljudmetoden använder normalt en syntetisk läsinlärningsmetod. Med detta menar man att eleverna lär en bokstav/ett ljud i taget efter läsebokens dispositioner och man utgår från delarna till helheten. Själva läsningen uppfattas till störst del som en teknisk avkodning.⁷⁷ Denna metod utgår alltså från den så kallade bottom-up processen som vi skrivit om i avsnitt 4.3.1 *Ordavkodning*. Textmaterialet byggs upp av korta ord som kan konstrueras med hjälp av ljud/bokstäver. Läraren lär sina elever vilken bokstav som går att förknippa med vilka ljud. Utifrån detta lär sig sedermera eleverna ljuda fram orden och meningarna i texten vilket senare ger dem möjlighet att förstå vad det är de läser.⁷⁸ Eleven måste ha börjat utveckla en fonologisk medvetenhet för att ha möjlighet att lära sig läsa utifrån ljudmetoden.⁷⁹

För att göra läsinlärningen så lätt som möjligt för eleverna är det vanligast att lärarna börjar lära ut "lätta" bokstäver och de ljud som går att koppla till dessa. Dessa är tekniskt sett enkla att binda samman. Bokstäver som är tekniskt enkla underlättar för läsaren att ljuda ut bokstav för bokstav så att de kan få ett visst flyt i ljudningen av bokstäverna. Lyckas läsaren ljuda ut varje enskild bokstav och ljud utan att det blir något uppehåll så kan hela ordet ljudas fram. Exempel på lätta bokstäver är m, o, och s.⁸⁰ När eleverna utvecklar sin läsförmåga och känslan för bokstäverna och bokstavsljuden kan de ljuda fram ordet mos. Allt eftersom eleverna lär sig de enklare bokstäverna och fonemen kan läraren lära ut nya. Det finns även bokstäver som tekniskt sett kan vara svåra att binda samman eller som eleverna lätt kan förväxla. Exempel på dessa är b, t och d. De svårare bokstäverna lär lärarna i regel ut senare efter det att eleverna blivit säkrare på de tydliga ljuden.⁸¹

Läsaren genomgår vissa steg i utvecklingen av sitt läsande enligt ljudmetoden. Här följer ett exempel på hur det kan se ut.

---

⁷⁶ Carlström (1996). I B. Ericson (Red.) (s. 90).

⁷⁷ Trageton, A. (2005 s. 159), *Att skriva till sig läsning*, Stockholm: Liber AB.

⁷⁸ Leimar, U. (1974 s. 37), *Läsning på talets grund*, Lund: Bröderna Ekstrands Tryckeri AB.

⁷⁹ Lundberg & Herrlin (2003 s. 11).

⁸⁰ Leimar (1974 s. 37).

⁸¹ Utbildningsradion 26/12 -06 www.ur.se.

- **Lyssna och känna igen ljudet**
- **Bilda ljudet.** Läraren säger ljudet gång på gång och eleven repeterar tills det låter likadant.
- **Känna igen bokstaven.** Bokstaven presenteras och formen analyseras. Eleven kan till exempel leta efter bokstaven i olika ord och texter; klippa ut, ringa in och samla på den nya bokstaven.
- **Forma bokstaven.** Läraren går igenom hur man skriver bokstaven. Eleven kan till exempel skriva i luften, med våt pensel mot tavlan, sedan på papper med krita i stora rörelser och så småningom med blyerts i en skrivbok.
- **Läsa samman.** Det nya ljudet/bokstaven läses samman med andra tidigare inlärd ljud/bokstäver.⁸²

Det finns vissa moment som är särskilt viktiga när sammanljudning skall tränas:

- Att tolka bokstäverna korrekt
- Att kunna avläsa bokstäverna från vänster till höger
- Att kunna låta ljuden glida mjukt över varandra utan uppehåll⁸³

Ljudmetoden gör det lätt för läraren att följa elevernas läsutvecklingsprocess, men den kan samtidigt bli ett hinder för vissa elever. Metoden följer nämligen inte varje enskild elevs läsmognad. Med det menas att det oftast styrda innehållet i textmaterialet och dess konstlade ordförråd löper en risk att inte svara mot elevernas mognad och variationsrikedom i deras olika begreppsvärldarna och deras behov av meningsfullhet. Det kan skapas låsningar i elevernas läsutveckling eftersom läraren och läseboksförfattaren ofta använder till synes lätta kombinationer av ljud men som ofta representerar begrepp som är okända för eleverna. Detta gör att den traditionella läsundervisningsmetoden kan verka mot elevens begreppsbildningsprocess, som i sin tur kan leda till att elevens låsningar kan leda till lässvårigheter.⁸⁴

Grundaren av Wittingmetoden, Maja Witting, har utvecklat en metod från ljudmetoden. Man utgår från delarna för att senare gå vidare till helheten. Samtidigt försöker man dela på läsningens två olika delar, teknikdelen och innehållsdelen. Efter sina studier kring elever med läs- och skrivproblem har Witting kommit fram till att det är viktigt för eleverna att inte blanda dessa båda delar. Genom att koncentrera sig på en del av läsinläringen åt gången undviker elever att "störa" sig på att vissa teknikdelar hindrar deras intresse för innehållet samtidigt som det är jobbigt för eleven att tänka på innehållet i en text när det övar på teknikdelen.⁸⁵

Huvudtanken med metoden är att eleverna ska ha eget inflytande och ansvar över sin egen inläring. Det är eleverna själva som bestämmer vad de vill jobba med och vad de känner sig redo att träna på. Materialet hämtas från elevens "egen värld". Lärarna ska föra en dialog med varje enskild elev för att ta reda på vilka aktiviteter som känns roliga och som de känner sig säkra på.⁸⁶ I regel presenteras vokalerna först. Först när vokalljuden och vokaltecknen är befästa går man vidare till inläring av konsonanterna.

---

⁸² Jonson, L. & Nicklasson, M. (2005 s. 23). *Läs- och skrivsvårigheter*. (Pedagogiskt/didaktiskt examensarbete, ht05 2410-001, 10p) Göteborgs universitet: Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildningen.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Leimar (1974 s. 37).

⁸⁵ Wittingföreningen 26/12 -06 www.wittingforeningen.se

⁸⁶ Utbildningsradion 26/12 -06 www.ur.se.

5.2 Helordsmetoden

Till skillnad från ljudmetoden så är helordsmetoden av analytisk karaktär. Med analytisk karaktär menas att man utgår från helheten för att senare gå till delarna, den så kallade top-down processen. Helordsmetoden utgår ifrån hela ord, vilket innebär att läsaren måste uppfatta det ord den ser. Läsaren lär alltså in hela ordet som en bild. Läsaren har en följd av grafem (tecken) som betecknar ett visst innehåll. Ofta ligger elevernas eget skrivande till grunden för helordsmetoden.⁸⁷ Det finns en rad olika modeller och varianter av helordsmetoden som lärarna kan använda i klassrummet. Exempel på dessa varianter är följande:

Bornholmsmodellen – metod utvecklad för förskolebarn. Strukturerade språklekar underlättar barnens senare läs- och stavningsförmåga. Barnen uppmuntras att sätta ord på det de företar sig och upptäcker. Språket blir ett medvetet redskap.

Läsning på talets grund (LTG) - en metod som utgår från helheten och barnets eget språk. Läraren börjar med att samtala med barnen om en viss rubrik. När ämnet är klart bestämmer gruppen gemensamt meningar som ska tränas in. Lärarens uppföljning är viktig för att barnet ska få hjälp att träna på det somvar svårt.

Storylinemetoden – är en utveckling av LTG. Elevens förkunskaper utgör basen för en berättelse som läraren och eleven utvecklar tillsammans. Alla händelser i berättelsen byggs upp runt en viss tid, en bestämd plats och bestämda aktörer.

Bifrostmetoden – Metoden är utvecklad av en friskola i Danmark. Utgångspunkten är att hela skolan arbetar med gemensamma teman under olika perioder. Varje tema inleds med en upplevelse som ska skapa funderingar, frågeställningar, nyfikenhet och lust att veta mer. Därefter skapar eleverna texter och bilder som ställs ut på skolan.

Storboksmetoden kommer från Nya Zeeland och används idag i ett antal skolor i Sverige. Den grundar sig på helordsmetoden, men med en mycket tydlig struktur, där barnets utveckling noga följs upp av läraren. Där utgår läraren i regel från en stor bok som läses för hela klassen. Därefter får alla barn miniatyrböcker av samma historia för egen läsning. Böckerna finns i flera olika svårighetsnivåer, för att alla barn ska få en utmaning de klarar av.

Bokflod - en metod som liknar den Nya Zeeländska är att låta barnen ”bada i böcker”. I klassrummen ska det finnas mycket litteratur. Samarbete med biblioteken gör att barnen kommer i kontakt med många böcker tidigt, böcker som är anpassade för varje barns specifika nivå. Det viktiga är att läsandet blir lustfyllt och att man visar barnen att det finns böcker som passar alla smaker.⁸⁸

---

⁸⁷ Utbildningsradion 26/12 -06 www.ur.se.

⁸⁸ Ibid.

6 Hjälpmedel och resurser vid läsinlärning

Förutom att eleverna har lärarnas pedagogiska och didaktiska metoder till hjälp så finns det idag en rad olika hjälpmedel och resurser att bistå eleverna med vid deras läsinlärning. Vi kommer att ge exempel på några hjälpmedel som skolorna kan använda sig av.

6.1 Datorn som hjälpmedel

I dagens tekniksamhälle har datorernas utveckling och utbredning varit enorm. Under slutet på 80-talet och början på 90-talet satsade de svenska skolorna på att investera i datorer, framförallt vid gymnasieskolor och högstadieskolor. Men med tiden har man ansett det nödvändigt och användbart att ha datorer även i grundskolans lägre åldrar. Detta kan bero på att datorerna har blivit mer och mer användarvänliga.⁸⁹ Idag är datakunskapen större och mer utbredd än någonsin tidigare. Så gott som vartenda hem har en dator. Det har medfört att barnen som börjar skolorna idag ofta har betydligt mer vana att använda datorer än vad barn hade för bara tio år sedan. Man höjer nödvändigtvis inte kvalitén på undervisningen genom att genomföra lektionerna digitalt. Men datorn kan fungera som ett bra komplement till de traditionella övningarna. Datorn kan hjälpa eleverna att utveckla sitt bildminne så att de kan få en djupare förståelse genom olika simuleringar och visualiseringar. Genom att datorn kan vara så mångfasetterad så innebär det att eleven både kan ha en text, en grafisk illustration, rörliga bilder med autentiskt ljud och en bildtext med en berättarröst till hjälp och vid inlärning. Datorn kan även vara stimulerande för elever som inte gillar att arbeta med traditionella läromedel.⁹⁰

6.2 Talböcker, kassetböcker och digitalböcker

I Sverige finns det över 70 000 boktitlar som är inlästa som talböcker. Det finns även böcker som är inlästa på främmande språk. Talböcker går inte att köpa, utan de måste lånas på biblioteket. Den största mängden av dessa böcker är romaner och facklitteratur, men det finns en mängd talböcker som är anpassade för barn och ungdomar. Inläsningen av dessa talböcker görs i normal läshastighet. Detta hjälper barnen att få en känsla för det lästa språket och samtidigt bygga upp sin medvetenhet om språkstruktur och lässtrategier. Den statliga myndigheten Talboks- och Punktskrifts Biblioteket (TPB) gjorde ett projekt i samarbete med länsbiblioteken och 200 lärare i början av 90-talet. Projektet gick ut på att grundskoleelever fick lyssna på skönlitterära talböcker. Projektets resultat visar att elever som får lyssna på talböcker inte bara förbättrade sin läsning, utan de fick även ökat självförtroende i läsningen, lusten att läsa växte, deras ordförråd ökade och de utvecklade både sitt tal och sin förmåga att granska sin egen läsning.⁹¹

Om man inte vill låna talböcker från biblioteket så finns det möjlighet att eleven, eller elevens föräldrar köper egna kassetböcker. Kassetböckerna fyller liknande funktion som talböckerna. I dag börjar kassetböcker bli relativt omodernt med tanke på att nya format, såsom cd- och dvd-format har tagit över marknaden. De nya formaten är mer lättarbetade för lyssnaren genom att det enkelt går att välja det avsnitt eller det kapitel läsaren själv vill lyssna på.⁹²

---

⁸⁹ Lindö, R. (2002 s. 69-70), *Det gränslösa språkrummet*, Lund: Studentlitteratur.

⁹⁰ Ibid. (s. 231-232).

⁹¹ Lundgren, T. & Ohlis, K. (2003 s.22-23), *Vad alla bör veta om läs- och skrivsvårigheter*, Stockholm: Förbundet FMLS.

⁹² Ibid. (s. 23-24).

Digitalböcker är en annan form av redan inläst material. Dessa kan eleven använda både i sin dator eller i sin cd-spelare. När digitalböcker används i datorn så är det lätt att genom ett "musklick" klicka sig fram till det avsnitt man vill lyssna på. I digitalböcker finns det även möjlighet att lägga in instruktioner, information och berättelser i form av filmer, bilder och animeringar. På så vis ges eleverna möjligheten att få ny information och kunskap visuellt, som kan bidra till att eleverna lättare kommer ihåg vad de har hört och sett. Digitalböckerna bygger på en katalogbas där varje kapitel och avsnitt står uppskrivet i det dataprogram som används. Det kan bidra till att de blir svårare använda för elever som har dålig läs- och skrivförståelse eftersom det krävs en viss läsförståelse för att välja kapitel. Dagens digitalböcker håller dock på att utvecklas ännu mer så att de blir än mer användarvänliga för elever med både läs- och skrivsvårigheter samt elever med nedsatt syn eller hörsel.⁹³

6.3 Skolbibliotek

Så gott som varje grundskola har ett skolbibliotek. Där kan eleverna få hjälp av bibliotekspersonalen, eller de lärare som ansvarar för biblioteket, att hitta det läsmaterial de är intresserade av. För att biblioteket ska fylla bästa möjliga funktion är det viktigt att lärarna kommunicerar med de biblioteksansvariga. Då kan lärarna informera om på vilken läsnivå eleven är och vilka intressen eleven har samt vilka teman eller ämnen läsmaterialet ska användas till. För att kunna hålla hög standard på skolans bibliotek krävs det att skolledningen har viljan och möjligheten att satsa resurser på att uppdatera och underhålla biblioteksmaterialet. Skolledning behöver även göra lärarna medvetna om denna gemensamma resurs både för att den ska användas flitigt och för att skolans personal gemensamt skall beställa in användbart och nödvändigt läsmaterial till biblioteket.⁹⁴

6.4 Specialpedagoger

Varje skola ska ha tillgång till specialpedagoger. Vissa skolor har personal som har en specialpedagogisk utbildning, medan andra får ta hjälp av de specialpedagoger som är anställda av kommunen skolan ligger i. Skolan är skyldig att ge sina elever den utbildning och de verktyg eleverna behöver för att lära sig läsa. Specialpedagogernas roll är att underlätta och hitta arbetsmetoder till elever med särskilt behov av hjälp. Vid arbete med elever med språkproblem, såsom vid läsning, arbetar specialpedagogerna med att:

- *Kartlägga elevens språkliga förutsättningar och behov*
- *I samverkan med vårdnadshavare, elev och skola diskutera individuell utvecklingsplan/åtgärdsprogram.*
- *Undersöka behovet av eventuella hjälpmedel*
- *Ge fördjupat stöd till vårdnadshavare och skolpersonal*
- *Ta fram underlag för planering av adekvat utbildning*⁹⁵

---

⁹³ Ibid. (s. 24-27).

⁹⁴ Amborn, H. & Hansson, J. (1998 s. 83), *Läsglädje i skolan*, Falun: Falu Bokproduktion.

⁹⁵ Specialpedagogiska institutet. 20/12 -06 www.sit.se.

7 Resultat

För att få svar på våra frågeställningar delades nio frågor i enkätform ut till 20 lärare som är verksamma i grundskolans årskurser 1-6. De 20 lärarna arbetar på fyra olika skolor vid två olika orter i Västra Götaland. Vi har valt att döpa skolorna till skola A, B, C och D. Skolorna A och B ligger i samma ort och skolorna C och D ligger i en annan ort.

Av de 20 lärarna som var avsedda att delta i undersökningen var det 13 som lämnade in svar. Vi lyckades dock få svar från lärare som jobbar inom alla de årskurser vi valt.

Vi har valt att sammanfatta samtliga svar från samtliga lärarna förutom frågorna 8 och 9, där vi har valt att dela in svaren utifrån de skolor lärarna undervisar i. Detta har vi gjort i syfte att framhäva likheter och skillnader i tillgången och användningen av resurser på skolorna.

Med tanke på att nästan hälften av lärarna som svarade på enkäten ville vara anonyma har vi valt att använda oss av fiktiva namn samtliga lärare. Dock har de fiktiva namnen skapats utifrån om lärarna är manliga eller kvinnliga. Antalet lärare från respektive årskurs och skola var:

Skola A - Lärare: Anna (åk 1), Lena (åk 2) och Kerstin (åk 3)

Skola B - Lärare: Stina (åk 1), Lisa (åk 3) och Klara (åk 4)

Skola C - Lärare: Marie (åk 2), Britta (åk 3), Johan (åk 4) och Monica (åk 5)

Skola D - Lärare: Ingela (åk 4), Rolf (åk 5) och Bengt (åk 6)

7.1 Enkätfrågor och svar

1. Läser dina elever andra böcker än läroböcker i skolan?

Samtliga lärare svarade att deras elever läser annan litteratur än skolornas läroböcker. Anna förklarade dock att det endast var vissa av hennes elever som läste andra böcker. Hon gav dock ingen anledning till varför inte alla läste. Lena låter sina elever läsa böcker de har lånat från biblioteket eller böcker som de har tagit med sig hemifrån. Hon brukar även ta med sig böcker som hon själv har lånat från stadsbiblioteket för att på så sätt försöka stimulera elevernas läsning. Även Kerstin svarade att hon brukar använda böcker som hon har lånat från biblioteket. Dessa använder hon sedan till att dela in eleverna i läsgrupper. Johan och Rolf beskriver hur de brukar variera bokvalen. Deras elever läser så kallade "bänkböcker" som eleverna har med sig i klassrummet. Dessa böcker väljer antingen han eller eleverna själva ut. Monica berättar även att eleverna läser tidningar, serietidningar, faktaböcker och uppslagsverk i skolan.

2. Läger du stor vikt på läsning i din undervisning? Varför/Varför inte?

Här svarade alla lärare att de ägnar stor del av sin undervisningstid till att jobba med elevernas läsning. Så gott som alla svarade att de ansåg att läs- och skrivinläring är oerhört viktigt i skolan, speciellt för elever som går i skolans tidigare åldrar. De flesta av lärarna svarade att anser att läsningen ligger till grund för elevernas utbildning och påverkar stor del elevernas fortsatta skolgång. Därför är det viktigt att hjälpa eleverna att bli goda läsare. Både Ingela, Bengt och Rolf förklarar även att det är viktigt för eleverna att lära sig läsa för att kunna få en bra grund att stå på för att klara sig självständigt i samhället.

Jag lägger stor vikt vid läsning för jag anser att det är grunden till allt. Elever med dålig läshastighet och dålig läsförståelse får tidigt mycket svårt att själva inhämta kunskaper. Dessutom märker man ofta att dessa barn tappat intresset för skolarbetet. //Ingela

3. Tycker du att rådande forskning om elevers försämrade läsförmåga och läsvana stämmer med den bild och den erfarenhet du har av ditt yrke?

Generellt svarade lärarna i årskurs 1-2 att de inte har märkt av att läsförmågan har försämrats något märkvärt. De anser att det kan vara svårt att tala om läsförståelse i de här åldrarna eftersom det mesta handlar om vilja att läsa och att lära sig läsa som spelar mest roll i de tidigare åldrarna. Dessa lärare ansåg att eleverna som börjar skolan är lika motiverad att lära sig läsa idag som de var förr i tiden.

Jag har arbetat som lärare i två år och har ännu inte mött så många barn med försämrad läsförståelse och läsvana. Jag är istället glatt överraskad till hur duktiga alla barn är idag. Vi har idag många 6-åringar som är på väg att knäcka koden. Jag upplever att det finns en enorm vilja hos barnen att lära sig läsa. //Lena

Två av lärarna i årskurs 3 ansåg även de att det var svårt att säga om elevernas läsförmåga är sämre idag än tidigare och hävdar att den försämrade läsförmågan märks av först i senare åldrar. Lisa poängterar, i motsats till Lena, däremot att läsintresset har minskat. Kerstin berättar att det är större andel barn som hon får i sina klasser som har problem med sin läsförståelse.

Lärarna som undervisar i årskurserna 4-6 svarade att de hade märkt av att elevernas läsförståelse har försämrats. Johan anser att antalet elever som kunde läsa bra var fler förr. Rolf svarar att han även har märkt en skillnad i uppdelningen mellan de elever som har läsvana och de som inte har det. Han understryker att det även idag finns många storkonsumenter av böcker i klasserna.

4. Vad tror du kan vara orsakerna till den försämrade läsförmågan hos dagens elever?

Svaren på denna fråga varierade något mellan lärarna. Två lärare ansåg att barnen läser för lite böcker på fritiden. Generellt upplever alla lärare att koncentrationen har försämrats hos eleverna. Orsakerna till att eleverna har bristande koncentration kan variera från elev till elev. Det är lättare för eleverna att göra saker som de tycker är roligt, såsom spela dator och titta på TV. Dagens familjeförhållanden ser annorlunda ut. Många elever och deras föräldrar har en stressigare vardag än tidigare, vilket i sin tur gör att många inte hinner sitta ner och hjälpa sina barn med vare sig läxor eller läsning. Några lärare svarar även att allt fler elever kommer från dåliga hemförhållanden där stor kraft och fokus ligger på annat än skolan.

Föräldrar läser för lite för sina barn och diskuterar för lite. Barnen är mer splittrade idag och har inte tid att läsa för det är så mycket annat som upptar deras tid. //Klara

Britta och Kerstin anser att dagens elever får lära sig mycket om lite. Med tanke på att det är så många saker som lärarna ska hinna lära ut kan det innebära att eleverna inte får tillräcklig träning i färdigheter.

Det har kommit in många nya saker i skolan som skall hinnas med och veckans timmar går så fort att många saker som är träning av färdigheter hinner man inte med. //Kerstin

Britta, Lena och Stina kommenterade även om pedagogernas roll. Den försämrade läsförmågan kan bero på att pedagogerna inte är tillräckligt uppmärksamma eller kompetenta. De menar att det fortfarande finns lärare utan behörig utbildning som undervisar eleverna i skolan. Stina beskriver hur hon anser se tydliga skillnader mellan yngre och äldre lärare. Hon anser att många av de äldre lärarna har mycket goda kunskaper när det gäller läsinläring, men däremot ifrågasätter hon den utbildning som de yngre lärarna har fått på lärarutbildningen eftersom hon upplever att de inte har samma kunskaper som de äldre lärarna har.

Lärarutbildningen har ju tidigare examinerat lärare för de yngre åldrarna utan att de har fullgod utbildning i tal- läs- och skrivutveckling, tillika att det funnits lärarutbildningar som inte har någon obligatorisk kurs i svenska fast det klart och tydligt står i våra styrdokument. Detta sätter ju sina spår i hur läs- och skrivutvecklingen lärs ut. //Stina

Ingela nämner även att situationen i skolan har blivit stressigare för lärarna. Stoffet i undervisningen har ökat och många lärare får ofta jobba med för stora klasser. Hon tar även upp att mycket tid läggs på konflikthantering, eftersom hon anser att denna del av lärarens ansvar har ökat.

Ingela och Rolf berättar om hur svårt det kan vara att jämföra läsförståelse mellan elever med utländsk bakgrund och de elever som har svenska som modersmål. Elever med utländsk bakgrund behöver ofta extra hjälp med det svenska språket för att de ska kunna klara av den fortsatta skolgången.

Johan poängterade att det finns väldigt många olika orsaker till elevers bristande läsförmåga med tanke på att läsutvecklingen är så oerhört individuell, vilket även innebär att orsakerna till varför elever kan ha problem med läsningen kan se annorlunda ut för varje enskild elev.

5. Hur definierar du begreppet läsförståelse?

Så gott som alla lärare definierar begreppet *läsförståelse* genom att eleverna skall ha lyckats knäcka koden för att kunna förstå innebörden av, och kunna återberätta den text som eleverna har läst. Det är samtidigt viktigt att eleverna har egna funderingar utifrån den text de läst. De beskriver hur eleverna skall ha utvecklat en djupare förståelse för texten genom att eleverna själva skall kunna läsa mellan raderna och förstå textens egentliga budskap och innehåll. Monica anser även att eleverna skall kunna dra egna slutsatser utifrån den text de läser. Johan poängterar att en god läsförståelse innebär även att eleverna gärna läser och är en god högläsare. Han menar även att eleverna skall "läsa med koncentration, inlevelse och behållning".

6. Hur märker man att en elev har problem med läsförståelsen?

Tydliga tecken på när elever har problem med läsförståelsen anser lärarna vara då de märker att eleverna inte kan prata om eller återberätta den text de har läst. Samtidigt blir läsproblemen uppenbara när det, trots mycket lästräning och varierande av lästräningsprogram, inte lossnar för eleverna. Anna, Ingela och Rolf anser att det är lätt att upptäcka elever med läsproblem i många av skolans ämnen. Dessa elever har svårt att hänga med i instruktioner till arbetsuppgifter eller i texter inom bland annat matematik, SO och NO ämnena. Bengt ger andra svar som visar på att det märks då elever har ett "torftigt skriftspråk" och att de har låg läshastighet.

Man märker att en elev har problem med läsförståelsen till exempel genom att svar på frågor saknar logik. //Rolf

Lisa menar att det märks när eleverna har svårt att lära sig bokstäverna och bokstavsljuden. Det leder till att de får problem med läsavkodningen. Hon beskriver även hur man som lärare kan märka att elever kan ha problem med sin läsning genom att de läser långsamt och knaggligt samtidigt som de ofta läser fel på småord och har svårare att uppfatta längre ord. Elever som har dessa problem blir ofta trötta och får ont i huvudet vid läsning. Britta beskriver även hur hon kan märka att elever kan ha bristande läsförståelse då de ofta frågar läraren, stör andra eller ser ointresserade ut.

Lisa svarar även att bristande läsförståelse kan vara ärftligt. Om en elevs föräldrar har lässvårigheter så löper även eleven större risk att få det.

7. Vilka metoder och hjälpmedel använder du för att förbättra dina elevers läsförståelse?

Samtliga lärare belyser vikten av variation av undervisningsmetoder så att eleverna kommer tränas på olika sorters läsning. Det var däremot väldigt få svar från lärarna som hänvisade till specifika läsmetoder. Stina förklarar både vikten av variation och ger exempel på vilka metoder hon använder på följande sätt:

Olika läsmetoder ligger till grund för barnets utveckling mot läsförståelsen, det kan vara ett holistiskt förhållningssätt eller avkodning. Det är viktigt att kunna kombinera helordsmetod och ljudmetod eftersom alla elever är olika och tar in på olika sätt. //Stina

Lärarna varierar sina arbetssätt genom att de bland annat läser högt inför eleverna, de låter eleverna sitta i mindre läsgrupper eller i par där de sedan läser för varandra och de låter eleverna läsa olika sorters böcker för att på så sätt träna på olika sorters text. Lärarna förklarar att de brukar stanna upp och förklara svåra ord för eleverna när de själva läser högt inför klassen. Vid den enskilda läsningen eller gruppläsningen där eleverna läser själva finns lärarna till hands för handledning eller lässtöd så att lärarna kan hjälpa sina elever på vägen eller ge dem stöd vid ord eller meningar de inte förstår. Gruppläsningen låter lärarna ofta vara nivåanpassade, så att elever som har likvärdig läsförmåga läser tillsammans.

Många av svaren belyser vikten av att hålla eleverna intresserade av den bok de läser eller ska börja läsa. Bland annat beskriver Lena hur viktigt det är att hitta spännande och bra böcker som gör att eleverna vill läsa vidare. Lena beskriver även hur hon brukar använda sig av två olika metoder vid läsning. Den ena är att hon låter eleverna läsa början på en berättelse tillsammans på en overhead. Sedan låter hon eleverna tillsammans diskutera vad de tror kommer att hända i berättelsen. Efter det låter hon dem själva, eller två och två, läsa vidare och se vad som händer. Den andra metoden är att hon använder sig mycket av *Tragedonmetoden - att skriva sig till läsning*. Hon beskriver denna metod som följande:

Eleverna börjar redan som 6-åringar att skriva spökskrift på datorn tillsammans med en kompis. Sedan när de skrivit sin saga kommer pedagogen och frågar eleverna om de kan läsa upp sin saga. Under tiden barnen återberättar sagan skriver pedagogen ner deras saga under deras spökskrift. Sedan när de blir äldre utvecklas detta allt mer. //Lena

Lärarna beskriver hur viktigt det är att eleverna verkligen får möjlighet att träna på sin läsning för att kunna bli goda läsare. Därför brukar de låta sina elever ha speciella lässtunder där de låter eleverna läsa böcker de har valt själva, eller så låter de dem läsa speciella läsförståelseböcker/häften där eleverna får läsa olika texter och sedan svara på frågor kring den text de har läst. Några lärare svarade att de brukar ge eleverna en läsläxa varje vecka så att vet att de läser böcker även

hemma. Läsprocessen är lång och kan vara oerhört invecklad för många elever, därför anser lärarna det viktigt att eleverna läser böcker även utanför skolan.

Lärarna beskriver hur de brukar låta sina elever träna på att återberätta de böcker de har läst. Antingen låter de eleverna redovisa böckerna muntligt inför klassen, eller så låter de eleverna berätta muntligt eller skriva en bokrecension om den bok de läst. Många av lärarna beskriver hur de brukar ställa frågor kring den text eleverna har läst, för att på så sätt se om eleverna har förstått innehållet.

Lärarnas svar lyfter ofta fram vikten av att hålla eleverna motiverade och intresserade av läsning. För att få eleverna inspirerade till läsning brukar lärarna ofta låta sina elever välja böcker av eget intresse. De svarade även att de brukar vara med när eleverna väljer böcker för att på så sätt se att de inte väljer böcker som lärarna anser vara för lätta eller för svåra. Lisa lyfter fram en annan viktig sak för att hålla motivationen och intresset uppe:

Det viktigaste är att berömma barnet och se till att det känner sig duktigt. //Lisa

8. Vilka resurser och hjälpmedel använder din skola för att förbättra skolans elevers läsförståelse?

Lärarna på skola A: Anna berättar att skolan har en specialpedagog som de använder sig av. Skolan har även datorer som används som hjälpmedel. Alla elever får träffa specialpedagoger i årskurs två. Eleverna läser upp en liten bok för skolans specialpedagog. Specialpedagogen gör sedermera en kartläggning av varje enskild elev. Om specialpedagogen tycker att någon elev är i behov av extra träning sätter man in ett lästräningsprogram för eleven. Kerstin svarade att hon var osäker på hur de andra lärarna jobbade men att hon ansåg att skolan var bra och där alla arbetar på ett bra sätt med elevernas läsförståelse.

Lärarna på skola B: Skolan har en specialpedagog som har en 75% anställning. Hon jobbar med elever från de lägre åldrarna. Specialpedagogen utreder eleverna och handleder lärarna på skolan. Det finns även en "speciallärare". Denna lärare ska finnas till assistans för de elever som behöver särskild hjälp och jobbar efter den kartläggning specialpedagogen har gjort. Skolan har även en pedagogassistent som hjälper till med kompensatoriska hjälpmedel som till exempel böcker, kassetband och olika dataprogram. För eleverna i årskurs 4-6 har man en specialpedagog som är anställd till 25%, vilket lärarna anser vara alldeles för lite.

Lärarna på skola C: Skola C har två anställda specialpedagoger som utför tester och kartlägger skolans elever. De har även speciallärare som har lästräning med de elever som behöver extra hjälp. Johan berättar att skolan använder assistenter och föräldrar som övriga hjälpmedel utöver lärarnas och specialpedagogernas arbete.

Lärarna på skola D: Lärarna nämnde en rad olika resurser och hjälpmedel som fanns på skolan. Skolan har en anställd specialpedagog, assistenter, svenska som andraspråkslärare och man använder även skolans bibliotek och olika dataprogram som resurser vid elevernas läsinläring. Det finns även en organisation som är till för att hjälpa "svaga" barn så att de får den hjälp de behöver. Rolf berättar om hur skolan har speciella utvärderare som har fått i uppgift att granska hur väl skolans personal använder de resurser som finns för att hjälpa elever i behov av särskilt stöd. Han anser att det är ett oerhört bra sätt att värdera och utveckla skolans verksamhet. Samtidigt poängterar Rolf att det finns ett fåtal elever på skolan som inte kan erbjudas den hjälp de behöver för att nå sin fulla potential. Dessa elever är, vad han vill kalla, utagerade elever där de sociala

omständigheterna gör att de inte kan tillgodogöra sig den hjälp som vanligtvis kan erbjudas med ordinarie undervisning och undervisning med assistentstöd.

9. Anser du att elever med läsförståelseproblem på din skola får den hjälp de behöver för att klara av sin utbildning på ett så bra sätt som möjligt? Motivera.

Lärarna på skola A: Lärarna anser att skolan arbetar hårt för att kunna erbjuda sina elever den hjälp de behöver. De noterar vikten av att alla lärare är lyhörda och uppmärksamma på vilka elever som är i särskilt behov. Trots att de upplever att skolan kan erbjuda de flesta elever den hjälp de behöver så anser de det viktigt att skolan har ett aktivt samarbete med föräldrarna. För att eleverna ska kunna utveckla sin läsförmåga fullt ut behövs ett aktivt stöd hemifrån.

Lärarna på skola B: Svaren från lärarna på skola B var av blandad karaktär. Klara ansåg att det var svårt att veta hur hela skolan jobbade, men att hon ansåg att eleverna hon ansvarar för just nu får god hjälp med sin läsinläring. Stina anser att skolan kan erbjuda god hjälp eftersom specialpedagogerna kartlägger alla elevers läsning i årskurs 2. Lisa håller inte riktigt med:

*Det finns inte tillräckligt med resurser inom skolan idag för att klara av alla barn med läs- och skrivsvårigheter. Naturligtvis försöker vi att hjälpa så mycket vi kan med de resurser vi har.
//Lisa*

Lisa anser även att de båda specialpedagogerna på skolan har för lite tid för alla elever i behov av särskilt stöd.

Lärarna på skola C: Samtliga lärare från skola C svarade att de anser att eleverna klarar sig bra, eller i stort sett bra. Detta har vi tolkat som att lärarna anser att skolan anser sig klara av att hjälpa de flesta elever i behov av särskilt stöd, men samtidigt att de har "accepterat" att vissa elever inte har möjlighet att få den hjälp de är i behov av. Lärarna ansåg sig i alla fall vara nöjda med den hjälp och de resurser skolan kan erbjuda sina elever.

Lärarna på skola D: Lärarna på skolan svarade att deras skola jobbade hårt med att kunna erbjuda varje elev de verktyg och den hjälp de behöver för sin utbildning. Deras specialpedagoger är knutna till skolan, vilket ger dem mycket tid att endast koncentrera sig på att hjälpa just skolans elever. Deras resurser i form av andra pedagoger och assistenter bidrar även de till möjligheten att utveckla elevernas läsinläring.

Vi har en organisation där svaga barn har stor möjlighet att få den hjälp de behöver. En del elever har möjlighet att få den hjälp de behöver. En del elever har möjlighet att tillgodogöra sig sin utbildning tillsammans med en assistent, och det fungerar bra. //Rolf

Rolf berättar även att vissa elever i behov av särskilt stöd kan klara sin utbildning genom att de har tillgång till en assistent under hela utbildningstiden på skolan. Både Rolf och Ingela påpekar dock att det finns vissa elever som inte är mottagliga för den hjälp som skolan erbjuder. Ofta handlar det då om att eleverna lider av sociala problem eller att de inte får tillräckligt med stöd hemifrån.

8. Diskussion

Svaren lärarna gav oss var av varierande karaktär. Vissa lärare svarade väldigt utförligt och noggrant, medan vissa valde att svara med enstaka ord och meningar. Risken för att få denna grad av varierad informationsmängd var vi fullt medvetna om när vi gjorde valet av metod.

För att uppfylla arbetets syfte och för att få en tydligare struktur på våra slutsatser utgår vi ifrån arbetets frågeställningar.

Hur upptäcker skolornas lärare att elever har läsförståelseproblem?

Lärarna gav olika svar på hur man som lärare märker att en elev har problem med sin läsförståelse. Ofta visar det sig i att eleven inte förstår, eller har problem att återberätta den text som lästs. De påpekar även att man tydligt kan märka att en elev har problem med sin läsning genom att vara observant när eleven läser högt. Då en elev läser långsamt, stakande eller har svårigheter att uttala/ utläsa vissa eller många ord är det uppenbart att eleven har problem med sin läsning och sin läsförståelse. Anledningarna till varför elever har dessa problem kan variera. Knagglig läsning kan bland annat bero på att eleven inte har lyckats automatisera sin ordavkodning (avsnitt 4.3.1 *Ordavkodning*). Margareta Carlström beskriver hur en elev som inte har utvecklat en automatiserad ordavkodning lägger ner för stor möda på detaljläsningen vilket i sin tur leder till att det blir svårare att förstå textens innehåll.

Knagglig läsning eller utelämnning av enstaka ord är även tecken på att en elev kan lida av dyslexi. Skolans lärare måste därför känna till och vara uppmärksamma på kännetecknen för andra orsaker till lässvårigheter än just att eleverna inte kommit så långt i sin läsutveckling (avsnitt 4.4.1 *Dyslexi*). När lärarna känner igen någon symptombild av dyslexi eller annan orsak till lässvårigheter gäller det att lärarna informerar en specialpedagog samt elevens föräldrar så att man tillsammans kan hjälpas åt att finna åtgärdsprogram som underlättar och hjälper elevens läsinläring (avsnitt 4.6 *Utredningar och åtgärder av läsproblem*).

I vår undersökning var det några lärare som svarade att man märker att en elev kan ha lässvårigheter när han eller hon har problem att återberätta det eleven precis har läst. Förståelsen kan ses som läsningens huvudsyfte. Enligt Ingvar Lundberg och Katarina Herrlin är elevens intellektuella faktorer och tidigare erfarenheter ständigt med och påverkar elevens förmåga att kunna förstå texters helhet och innebörd (avsnitt 4.3.3 *Läsförståelse*). För att utveckla elevernas läsning så att de både kan ha en snabb och smidig avkodning och en förståelse för textens innehåll är det viktigt att lärarna varierar sin läsundervisning och försöker träna upp elevernas språkmedvetenhet (avsnitt 4.2 *Språkmedvetenhet*). Svaren från lärarna visar på hur lärarna försöker att variera sina undervisningsmetoder och sina lektionsplaneringar. Genom att variera sina texter och arbetsmetoder kan läraren underlätta utvecklingen av elevernas språkmedvetenhet och lärarna har en större chans att lyckas lära fler elever att få en god läsförståelse.

Några lärare svarade att elever som har problem med sin läsförståelse ofta har problem i många av grundskolans ämnen med tanke på att eleverna ofta jobbar med olika sorters texter i så gott som varje ämne i skolan. Därför är det viktigt att skolans lärare för en dialog med varandra och med eleverna för att upptäcka och hjälpa de elever som är i behov av särskilt stöd. I skolorna krävs det kompetent personal som har kunskap om att hantera lässvårigheter och som klarar av att variera sina undervisningsmetoder så att man kan hjälpa eleverna på bästa sätt. Tre av lärarna som deltog i

vår undersökning svarade att de kunde se skillnader i olika lärares yrkeskompetens. Stina förklarade bland annat att hon kunde se skillnader i hur äldre lärare hanterade läsundervisningen bättre än yngre lärare. Det går att dra paralleller från hennes åsikter till Institutionen för pedagogik och didaktiks rapport *Förändringar i läskompetens 1991-2001*, som bland annat ger lärarnas minskade utbildnings- och erfarenhetsnivå som en möjlig anledningen till varför svenska elevers läsförmåga har försämrats något (avsnitt 4.6 *Studie om svenska elevers läsförmåga*). Då eleven inte hänger med i klassens tempo måste åtgärder göras (avsnitt 4.5 *Utredningar och åtgärder av läsproblem*). Lundberg och Herrlin anser även att det är extra viktigt att observera och hjälpa de elever som har kommit så långt i sin läsutveckling. De menar att lärarna behöver vara vaksamma på alla tecken som visar på att eleverna inte hänger med eller har kört fast (avsnitt 4 *Läsinlärning*).

För att en elev ska kunna lära sig att läsa krävs det även att eleven ifråga skall kunna vara koncentrerad och fokuserad på läsningen (avsnitt 4.4.2 *Koncentrationssvårigheter*). Ett av enkätsvaren påpekar att det är ett tydligt tecken på bristande koncentrations- och läsförmåga när eleven uppför sig oroligt i klassrummet och frågar läraren om vad texten handlar om eller hur eleven ska arbeta med den givna texten. Enligt de flesta lärarna har allt fler barn koncentrationssvårigheter i skolan idag jämfört med vad elever hade tidigare. Anledningarna till denna ökade brist på koncentration kan enligt lärarna bero på samhällets och skolans förändringar. Lärarna tar upp att det är fler saker eleverna ska hinna med att lära sig idag, vilket gör att eleverna inte får samma tidsmöjlighet att lära sig varje enskilt ämne eller tema. Det stressiga schemat kan leda till att allt fler elever löper risken att få primära eller sekundära koncentrationssvårigheter.

Flera av enkätsvaren styrker bilden av en allt stressigare vardag för både lärare, elever och elevernas föräldrar. Hemmiljön och elevernas vardagliga omgivning är en viktig del av deras liv både rent socialt och även för deras läsförmåga. Enligt lärarna och den litteratur vi har bearbetat så är det i hemmen som barn kommer i kontakt och bygger upp sin första språkliga medvetenhet och det krävs att eleverna får gott stöd, engagemang och intresse hemifrån för att kunna utvecklas till sin fulla potential. Enligt Myndigheten för skolutvecklings rapport *Att läsa och skriva* påverkas elevernas motivationsfaktor till störst del i hemmen (avsnitt 4.3.4 *Läsintresse*). Saknas det en läskultur i elevens omgivning kan detta leda till ett bristande intresse vilket i sin tur leder till sämre koncentrations- och läsförmåga. Om läraren ser sin undervisning och elevernas läsinlärning utifrån ett sociokulturellt perspektiv så kan han eller hon vara lättare vara medveten och få en förståelse för hur individer och social omgivnings roll påverkar oss alla som individer (avsnitt 4.4.4 *Andra skäl till läsförståelseproblem*). På så sätt är det lättare för läraren att bli medveten om vilka villkor som råder, hur sammanhanget ser ut och hur eleven och läraren som individer deltar och bidrar till sammanhanget. När en lärare är medveten om elevernas och sin egen situation blir det lättare att finna lösningar och metoder för att underlätta elevernas läsinlärning.

Vilka arbetssätt, metoder och resursers använder lärare för att utveckla sina elevers läsförståelse?

Alla lärare som deltog i undersökningen ansåg det oerhört viktig att jobba med att utveckla sina elevers läsförståelse. Precis som Pia Wallenkrans beskriver så anser de att elevernas läsförmåga påverkar de flesta ämnena de läser under sin skolgång, och även deras framtida möjligheter i samhället (avsnitt 4 *Läsinlärning*). För att utveckla elevernas läsförståelse nämner lärarna bland annat att de varierar sina metoder och arbetssätt. Lärarna gav inga specifika namn på vilka metoder de använder sig av. De beskrev istället hur och på vilket sätt de undervisade sina elever för att

utveckla deras läsförmåga. Lärarna varierade alltifrån högläsning i helklass eller mindre grupper till enskild läsning där eleven läste själv och tog ansvar för sitt eget läsande. Den allmänna anledningen till de varierade arbetssätten var att lärarna ville låta eleverna använda flera av sina sinnen och ta del av en text på flera olika sätt.

Stina beskriver även hur hon brukar variera undervisningen genom att använda sig av både ljudmetoden och helordsmetoden. Ljudmetoden, som innebär att man utgår bokstäver/bokstavsljud och de minsta ljudenheterna, fonemen, för att sedan "ljuda" fram hela ord och meningar (avsnitt 5.1 *Ljudmetoden*). Till skillnad från ljudmetoden går helordsmetoden från helheten till delarna, vilket innebär att hela ord presenteras för eleverna. Även om barnen inte förstår vad ordet betyder skapar de en bild och har på det sättet blivit bekant med ordet (5.2 *Helordsmetoden*). Lena berättar att hon brukar använda sig av den så kallade Tragedonmetoden - att skriva sig till läsning. Denna metod är lik Storylinemetoden som utgår ifrån barnens egna erfarenheter och skapande av egna berättelser eller sagor (avsnitt 5.2 *Helordsmetoden*).

Den tidigare litteratur som har bearbetats i arbetet belyser vikten av variation i undervisningen (avsnitt 5 *Läsinlärningsmetoder*). Genom att variera sina undervisningsmetoder ökar läraren chansen att lära så många elever som möjligt att läsa. Variationen ger även läraren olika möjligheter att agera i klassrummet. På så sätt blir det tydligare att upptäcka vilka elever som har problem med sin läsning, och vad det är de behöver träna på. Även om både lärarna som deltog undersökningen och den bearbetade litteraturen stärker vikten av variation av läsinlärningsmetoder så gäller det för lärare att vara uppmärksamma. Som tidigare nämns behöver varje elev en eller en kombination av flera metoder för att utveckla sin fulla läspotential, men vissa kan ha problem med för stor variation i undervisningen.

För att hålla elevernas motivation till läsning uppe lät lärarna dem låna valfria böcker på skolans eller stadens bibliotek. Det gör de för att eleverna skall ha möjlighet att få välja texter efter eget intresse. Jörgen Frost påpekar att lärarna alltid måste ta hänsyn elevernas intresse och använda metoder som känns motiverande, betydelsefulla och utvecklande för eleverna (avsnitt 4.3.4 *Läsintresse*). Motivation till läsning är oerhört viktigt för en positiv läsutveckling. Lisa beskriver hur hon brukar berömma eleverna så att de känner sig duktiga. Om eleverna får beröm så ökar deras självkänsla, vilket kan leda till en positiv utvecklingsspiral.

De flesta lärarna svarade att de brukade låta sina elever läsa böcker utöver de vanliga ämnesböckerna och att de lade stor vikt vid läsning under deras lektioner. Utöver de fritt valda böckerna från skolans bibliotek använder många av lärarna speciella lästräningsböcker. Dessa är till för att träna på elevernas lästekniska kunskaper. Det krävs att eleverna tränar sin läsning så mycket som möjligt för att bli riktigt goda läsare. Lundberg och Herrlin tar bland annat upp vikten av att lärarna använder genomtänkta läromedel och gärna låter eleverna träna på samma text flera gånger för att bli bekanta med texten och förstå dess innehåll (avsnitt 4.3.2 *Flyt i läsningen*). Samtidigt är det viktigt att lärarna observerar elevernas val av fritt läsmaterial. Väljer eleverna endast böcker som innehåller liknande textstycken löper de en risk att få problem med texter som har en annorlunda disposition och typ av innehåll.

Lärarna använder olika böcker för de olika syften de har sin undervisning. Förutom att de låter eleverna läsa valfria böcker eller så kallade bänkböcker har de även speciella övningsböcker eller böcker som de själva har valt att jobba med och som de anser nödvändiga i sin undervisning. Några lärare delar in eleverna i smågrupper som är nivåanpassade, efter deras läskunnighet. I dessa smågrupper låter de eleverna läsa högt för varandra. Vid högläsning, vare sig om det är av eleven

själv eller av läraren, ger lärarna eleverna chansen att få kännedom om språkets struktur och rytm, samtidigt som det hjälper till att utveckla elevernas ordförråd, medan någon av de andra metoderna låter eleverna träna på andra språkliga förmågor i läsprocessen.

Kan skolorna erbjuda elever med bristande läsförståelse tillräckliga resurser för att klara av sin utbildning?

Den resurs lärarna nämnde mest i sammanhang med denna fråga var specialpedagogernas roll och tillgänglighet. Enligt lärarna så fyller skolornas specialpedagoger en oerhört viktig funktion för elever med läsproblem. Dels såg de dem som nödvändiga resurser till både elever som var i behov av särskilt stöd eller extra hjälp med sin läsning och dels hjälp till lärarna själva i form av handledning till lärarnas undervisningsmetoder. Cajsa och Ulf-Göran Widqvist förklarar att det ligger i skolans ansvar att eleverna får den hjälp de behöver. Så fort lärarna upptäcker att en elev har problem med läsförståelsen skall skolans rektor informeras. Rektorn på skolan har då i ansvar att bidra med de resurser som krävs och att en specialpedagog kopplas in. Specialpedagogerna ansvarar sedan för det första steget i utredningen av elevens läsproblem (avsnitt 4.5 *Utredningar och åtgärder av läsproblem*). När specialpedagoger tillåts kartlägga skolans elevers läsförmåga blir det lättare att finna lösningar och metoder till varje enskild elev i behov av särskilt stöd för sin läsinlärning.

Det fanns specialpedagoger på alla fyra skolor vi undersökte. Tillgången till specialpedagoger varierade. Widqvist och Widqvist förklarar att tillgången till specialpedagogers hjälp är beroende av skolans och kommunens resurser, vilket därav kan leda till en variation av tillgång till resurser och hjälp på varje enskild skola. Vissa lärare ansåg att deras skola hade god tillgång till specialpedagoger och annan "hjälppersonal" vid behov av särskilt stöd för skolans elever. Andra ansåg att skolan inte hade tillräckligt goda resurser och extra hjälp för att klara av att tillfredsställa alla elevers olika behov. Något som vi tycker är anmärkningsvärt är att en lärare från skola D ansåg att skolan inte hade möjlighet att bistå med de resurser och den hjälp vissa elever var i behov av, medan lärare på skolor där antalet specialpedagoger och assistenter var lägre ansåg att deras skola kunde erbjuda elever den hjälp och de verktyg de behövde. Även lärare på samma skola kunde ha delade meningar huruvida deras skola kunde erbjuda sina elever tillräckligt med resurser och hjälp.

Lärarna belyser även hur skolorna använder elevens föräldrar som resurs till elevens läsutveckling. Tillsammans kan lärarna, föräldrarna och eleven skapa läsprogram som innebär att föräldrarna ser till att barnen läser hemma. Om eleven får problem med läsningen är det meningen att föräldrarna ska finnas där som stöd. Föräldrarnas stöd är oerhört viktigt för elevens skolgång och läsutveckling. Om föräldrarna är ointresserade och oengagerade kan det leda till att eleven tappar motivation till sin egen skolgång och utveckling.

Andra resurser som användes av skolornas lärare var diverse dataprogram för läsinlärning och skolans och städernas bibliotek. Förutom att dataprogram kan användas i syfte att variera undervisningen så kan den vara ett ypperligt komplement till elever som inte är tillräckligt mottagliga för de traditionella läsinlärningsmetoderna. Samtidigt ger datorn eleverna möjligheterna till en mer mångfasetterad inlärning då dataprogram bland annat kan innehålla text, animationer, bilder och ljud samtidigt.

En av lärarna på skola D berättade hur skolan hade tillsatt en utvärderingsgrupp som utreder i vilken mån skolans personal använder de resurser som finns på skolan. Vi anser det som en bra

metod för skolan skall ha möjlighet att granska sin verksamhet. Det ger då skolorna chansen att använda alla de resurser de har tillgång till, samtidigt som lärarna som jobbar på skolan blir mer medvetna om vilka resurser och hjälpmedel skolan har att tillgå. Denna typ av utvärdering anser vi vara någonting som varje enskild skola behöver genomföra.

Trots att de flesta lärarna ansåg att deras skolor jobbade hårt för att erbjuda sina elever de resurser de är i behov av för att klara sin utbildning påpekar några att det är svårt att lyckas lära alla. Till viss del kan det bero på att skolorna är i behov av mer resurser, men det beror även till stor del hur elevernas sociala förhållanden ser ut. Elever utan stöd hemifrån eller med andra sociala omständigheter som bidrar till att eleven inte är mottaglig av skolans hjälp är svåra att lyckas utbilda till deras fulla potential.

9 Relevans för läraryrket

Under arbetet med vår enkätundersökning och bearbetning av de källor och litteratur som använts har vi fått en ökad insyn i skolan som verksamhet och en inblick i läraryrkets arbete med elevernas läsutvecklingsprocess. Vi anser oss ha fått en god grund och ökad kunskap om vad som krävs i vårt kommande yrkesliv.

Vårt arbete med undersökningen har ökat vår insikt av vikten av kompetent och behörig personal ute i skolorna. Utan personalens kompetens ökar risken för skolans elever att få problem med sin utbildning och inläring vilket i sin tur skapar problem för deras framtida möjligheter ute i samhället. Vi har även fått en tydligare inblick i hur viktigt det är för pedagoger att varierar sina strategier och undervisningsmetoder. Det finns inte en läsinlärningsmetod som passar alla elever utan varje elev har olika behov av olika metoder för att lära sig läsa. Därför är det viktigt att man som lärare varierar inlärningsmetoder för att på så sätt kunna lära så många elever som möjligt att läsa.

Vi tror extra starkt på att lusten att lära ska genomsyra undervisningen för att skapa en utvecklande lärandemiljö i skolan. Undersökningen och tidigare forskning visar på att om eleverna saknar motivation till att läsa kommer läsutvecklingen att påverkas negativt och löper då en risk att få bristande läsförmåga. Det är också viktigt att, i klassrummet, alltid skapa ett klimat som uppmuntrar till ständig dialog. På ett sätt så att varje elev känner att just det de har att säga betyder något, att andra lyssnar till dem. Det är av stor betydelse att varje barn tror på sig själv, känner sig delaktig i sin egen läsinläring och utvecklar en tillit till sin egen förmåga. Texter som elever ska läsa eller lyssna till måste för dem kännas motiverande och meningsfulla för att de ska ta dem till sig. Att ge förutsättningar för att göra elever motiverade, intresserade och fyllda av självförtroende och glädje skall vara en målsättning för flertalet pedagogiska inriktningar idag.

Undersökningen belyser även skolans skyldighet att ge elever med särskilda behov det stöd och de resurser de behöver. De skolor som har en eller flera specialpedagoger som kan hjälpa eleverna och handleda lärarna på skolan har ökade möjligheter att lyckas hjälpa elever som har problem med sin lärförståelse. Under arbetets gång har vi utvecklat en större insyn i lärarprofessionens roll gällande elevers läsförståelse och problem kring dessa. Vi känner att vi har fått nya perspektiv på hur vi som blivande lärare skall använda oss av de metoder resurser som finns till hands ute i skolorna.

Ett viktigt mål med svenskundervisningen är att bland eleverna skapa intresse, motivation, glädje och självförtroende i sitt förhållande till läsning samt att eleverna känner vikten och förstår nyttan av att lära sig läsa. Eftersom vi vill att barnen ska få en bra förståelse för läsprocessen är det nödvändigt att eleverna får vara med och planera tillsammans med sin lärare. Detta sätt kan hjälpa elever att använda sina tankar och de får också ta chansen att uppleva olika möjligheter mycket bättre och förnuftigare. Genom att låta eleverna vara aktivt deltagande i sin egen läsinlärningsprocess blir det lättare att motivera dem till eget ansvarstagande och samtidigt ökar möjligheten till att eleverna känner sig mer motiverad till sin egen läsning.

Vidare vill vi se att alla lärare också skall skapa möjligheter för sina elever att få testa olika metoder eller planera olika roliga saker, för att kunna utveckla sina tankar och erfarenheter om läsinläring till exempel genom boksamtal. Det är ett bra sätt för dem att omsätta information som knyter an till egna erfarenheter. Elever får tänka och producera ny kunskap. Det ger inte bara en god tal- och läsutveckling utan skapar även en grund för all kunskapsinhämtning.

10 Förslag till fortsatt forskning

Med hjälp av tidigare forskning och de enkätsvar vi fick från 13 lärare under vår undersökning försökte vi skapa en bild av hur våra lärare/pedagoger jobbar med sina elever angående deras läsinläring. Arbetet har haft fokus på läsinläring och elevers problem och svårigheter kring denna process utifrån ett lärarperspektiv.

Som förslag på fortsatt forskning inom ämnet finner vi det intressant att se en fördjupning i elevers perspektiv och tankar runt läsförståelse, för att på så sätt få en bild av hur de uppfattar sin egen läsinläring. Ett ytterligare förslag, eller ett alternativ, vore att studera ämnet utifrån specialpedagogernas perspektiv, för att på så sätt få en tydligare inblick i vilka metoder de använder och hur de anpassar sin undervisning efter elevernas särskilda behov.

Referenser

Litteratur

- Amborn, Helen & Hansson, Jan (1998). *Läsglädje i skolan. Falun: En bok för alla.*
- Andersson, Bodil, Belfrage, Louise & Sjölund, Eva (2006). *Smart start vid lässvårigheter och dyslexi.* Stockholm: Natur och Kultur.
- Carlgren, Ingrid & Marton, Ference (2002). *Lärare av imorgon.* Stockholm: Lärarförbundet.
- Carlström, Margareta (1996). *Pedagogiska utredningar vid läs och skrivinlärning.* I Britta Ericson (Red.). *Utredningar av läs- och skrivsvårigheter,* Lund: Studentlitteratur
- Ericson, Britta (1996). *Läs- och skrivsvårigheter i ett historiskt perspektiv.* I Britta Ericson (Red.). *Utredningar av läs- och skrivsvårigheter.* Lund: Studentlitteratur.
- Frost, Jörgen (2002). *Läsundervisning.* Stockholm: Natur och Kultur.
- Gustafsson, J-E & Rosén, M (2005). *Förändringar i läskompetens 1991-2001, En jämförelse över tid och länder.* Göteborg: Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet.
- Hayes, Margaret & Stevenson, Bas (1997). *Reading for life.* Kerstin Jörgensen (Red.) (2001), *Lyckas med läsning,* Stockholm: Bonniers Utbildning AB.
- Jonson, Linda & Nicklasson, Maria (2005). *Läs- och skrivsvårigheter.* (Pedagogiskt/didaktiskt examensarbete, ht05 2410-001, 10p) Göteborgs universitet: Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildningen.
- Leimar, Ulrika (1974). *Läsning på talets grund.* Lund: Leimar och LiberLäromedel.
- Liberg, Caroline (1993). *Hur barn lär sig läsa och skriva (2:a uppl.).* Lund: Studentlitteratur.
- Lindö, R. (2002). *Det gränslösa språkrummet.* Lund: Studentlitteratur.
- Lundberg, Ingvar (2006). *Alla kan lära sig läsa och skriva.* Stockholm: Natur och Kultur.
- Lundberg, Ingvar & Herrlin, Katarina (2003). *God läsutveckling (2:a uppl.).* Stockholm: Natur och Kultur.
- Lundgren, Torbjörn & Ohlis, Karin (2003). *Vad alla bör veta om läs- och skrivsvårigheter.* Stockholm: Förbundet Funktionshindrade Med Läs- och Skrivsvårigheter.
- Lärarförbundet (2002). *Lärarens handbok.* Solna: Lärarförbundet.
- Madison, Sigrid (1992). *Läkande läsning och skrivning. Angered: TIDEN/FOLKSAM.*
- Melin, Lars & Lange, Sven (Red.) (1985). *Läsning.* Lund: Studentlitteratur.

Myrberg, Mats (2004). *Läs- och skrivsvårigheter*. I Clas-Uno Frykholm (Red.). *Att läsa och skriva, En kunskapsöversikt baserad på forskning och dokumenterad erfarenhet*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Reichenberg, Monica (2000 s. 18), *Röst och kausalitet i lärobokstexter*, Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Skolverket (2006). *Med fokus på läsförståelse*. Stockholm: Skolverket.

Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Trageton, Arne. (2005). *Att skriva sig till läsning*. Stockholm: Liber AB.

Wallenkrans, Pia (1993). *Svårt att läsa och skriva*. Partille: Warne Förlag.

Widqvist, Ulf-Göran & Widqvist, Cajsa (2006). *När orden inte vill*. Nävekvarn: Förlaget Trädet.

Witting, Maja (1998). *Före läs- och skrivinläringen*. Värnamo: Ekelunds Förlag AB.

Internet

Dyslexi.info. Erika Almgren. Information om dyslexi. Hämtat den 18 december 2006 från www.dyslexi.info.

Nationalencyklopedin. *Sökord: fonem*. Hämtat den 13 december 2006 från http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=172767&i_word=fonem.

Nationalencyklopedin. *Sökord: syntax*. Hämtat den 13 december 2006 från http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_sect_id=O352323&i_history=1.

Nationalencyklopedin. *Sökord: grafem*. Hämtat den 22 januari 2007 från http://www.ne.se/ezproxy.ub.gu.se/jsp/search/search.jsp?h_search_mode=simple&h_advanced_search=false&t_word=grafem&btn_search=S%F6k+i+NE.

Specialpedagogiska institutet. *Tal och språk*. Hämtat den 20 december 2006 från <http://www.sit.se/net/Specialpedagogik/R%E5dgivning/Utreddningar/Tal+och+spr%E5k>.

Utbildningsradion. Ann-Charlotte Eriksson. *Metoder att lära sig läsa*. Hämtat den 26 december 2006 från http://www3.ur.se/ombarn/templates/Page_____5506.aspx.

Wittingföreningen. *Wittingmetoden - en beskrivning*. Hämtat den 26 december 2006 från <http://www.wittingforeningen.se/wittingmetoden1.htm>.